Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ГЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

№ 31 (2205). 1926 чылда үндезилетиген. | 1951 ч. февраль 16, пятница. | Өртээ 20 кеп.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү.

ШУПТУ СОҢГУЛДАЛАРЖЕ!

Колхозтарда партия организацияларының ролюн бедидер

Бистин областың социалистиг көдээ ажыл-агыйы сөөлгү чылдарның дургузунда улуг чедиишкиннерни чеьдип албышаан, чаа күштүг көдүрлүүшкүнүүн оруу-биле чоруп олурар. Биче-биче көдээ ажыл-агый артельдерин улгатыр катыштырар талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Кыска хуусааның иштинде бо чугула политиктиг ажылды чедиишкиниг эртирген. Улгатыр катыштырган колхозтар болза, көдээ ажыл-агыйның техниказын бедик бүдүрүкчүлүг кылдыр ажыглаарынга ам улуг болдунар аргаларлыг болуп турар. Партия болгаш чазак Совет Тываның социалистиг чаартылгазының херээнге улуг дузаламчыларны көргүзүп турар.

Ам үеде көдээ партия организацияларының сорулгазы болза, улгатыр катышкан колхозтарны организас-ажыл-агый талазы-биле быжыглаар, оларны бедик бараанныг болгаш ажыл-агыйның бүгү талазы-биле хөгжүлделиг кылдыр быжыглаар дээш хүн-бүрүде шудургу ажылдаары болур. Колхозтарны организас-ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дээш демиселге шиитпирлиг рольди коммунистер ойнаар. Коммунистер болза, бедик дүжүттү алыр, мал ажылын хөгжүдер дээш демиселге колхозчу массаның ёзулуг организакчылары, мурнакчылары болур ужурлуг.

1933 чылда көдээде ажыл дугайында чугаа чугаалап тургаш, эш Сталинның айытканы болза, көдээ ажыл-агыйның байдалының талазы-биле колхоз тургузуу партия болгаш совет органнарның сагыш салыышкынын болгаш харысалгазын эвээжедип эвес, а көвүдедип турар, олар болза, колхозчу амыдыралдың бүгү ажыл-чорудулгазынче кирер, колхозтар-биле боттарының харылзаазын көвүдедир, колхозтарда болуп турар бүгү байдалдарны билир, оларга дузалажырынче чогуур ой-шаанда келир ужурлуг—дээн. Эш Сталинның ол айтыышкыннары артельчи ажыл-агый бүгү талазы-биле хөгжүп, база колхозту удуртурунуң сорулгалары дыка улгадып турда, эң ылаңгыда ам онза чугула ужурдузалыг болуп турар.

Партия организацияларының хүлээлгези болза, колхозтарның амыдыралында активчи киржир, колхозтарның каадырларын шын шилип алырынга болгаш кижизидеринге дузалаар, үш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының дуржулгазын болгаш агрономия эртеминиң чаа-чаа чедиишкиннерин бүгү талазы-биле шиңгээдир, колхозтарның иштики демократиязын база массаларның чогаадыкчы идепкейин хөгжүдер.

Көдээ коммунистер болгаш комсомолчулар часкы тарылгага чедиишкиниг белеткенир дээш социалистиг чарыышты өөн организаставышаан, база улам калбартышаан, колхозчу массаларның ёзулуг баштыңчылары болур ужурлуг, ол үүл дээрге, бедик дүжүттү алыры дээш большевикчи ёзу-биле демисежири болур.

Көдээ коммунистер болза, боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын алдарлыы-биле күүседип турар деп чүвени херечилеп турар элээн хөй чижектерни көргүзүп турар фактылар бар. Колхозчу коммунистер көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын шыңгыызы-биле сагывышаан, ак-сеткилдиг күш-ажылче колхозчу массаларны мобилизастап, оларның материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер дугайында сагыш салыышкынын илергейлеп турарлар.

Области ам эртип турар колхозчуларның отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга артельдиң ажыл-агыйын организас талазы-биле быжыглаарынга партия эге организациялар ының болгаш оларның удуртукчуларының ролюн элээн үнелеп турар. Колхозтарны большевикчи, а колхозчуларны байлакшыл болдурар дээш күштерин болгаш билиглерин берип турар колхоз тургузуушкунунуң херээнге боттарын бердинген коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвестерни көдээ ажыл-агый артельдериниң баштаар черлериниң чаа составынга колхозчулар чангыс эптиг соңгуп турарлар.

Улуг-Хем районда Киров аттыг улгатыр катышкан колхозта партия организациязы ол сорулганы эки билген болгаш практика кырынга боттандырып турар. Ажыл-агыйжы ажыл-биле партийжи ажылды билигжи дүүштүргениниң, агитас-массалыг ажылды шын тургускаының ачызы-биле колхоз эрткен чылын тараа ажаап алыышкынын чедиишкинниг күүсеткен, артель үрезин-биле бодун хандыртынган болгаш ам часкы хову ажылдарынга идепкейлиг белеткенип турар. Киров аттыг колхозтуң эки ажылын үнелеп көргеш, Бүгү эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге кандидат кылдыр депшиткен.

Колхозтарны улгатыр катыштырган чорук болза, партия эге организацияларының ролюн улам бедиткен. Ынчангаш ол бедик хүлээлгени күүседирде партия эге организацияларының секретарьлерин марксизм-ленинизм-биле чепсеглээр болгаш улуг көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезин баштаарынга оларның бүгү талалыг билиин бедидер чорук чугула сорулга болуп турар.

Партияның чамдык райкомнары колхозтарда партия эге организацияларының секретарьлерин ажылга дадыктырар, оларның ниити билиг деңнелин бедидер дугайында чугула хемчегларни албайн турар деп чүвени партия организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдары болгаш районнарга болуп эткен партия конференциялары тодаргай көргүскен. ВКП(б) Улуг-Хем, Таңды, Тес-Хем болгаш Эрзин райкомнарының секретарьлери кол кичээнгейни ажыл-агый айтырыгларынче салгаш ол айтырыгларны партия эге организацияларының активчи киржилгези чокка шиитпирлеп турган, ынчаарга партийжи ажылче кичээнгейни сула салып, ажыл чорударда колхозтарда партия эге организацияларының секретарьлерин оюп эртип турган чорук дыка четпес.

ВКП(б) Төп Комитединиң шиитпири ёзугаар ам үеде партияның область комитединиң чанында колхозтарда партия организацияларының секретарьлериниң ай хуусаалыг курзу эртип турар. Ол болза, көдээге партийжи ажылдың деңнелин дыка бедидер, партия организацияларын быжыглаар, социалистиг көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдезинин сорулгазын идепкейлии-биле шиитпирлээринге оларга дузалаар арганы бээр.

Ынчанмыжажок, партия райкомнары бо талазы-биле кол рольдиг болур деп чүвени уттуп болбас болза чогуур. Партия райкомнары колхозтарда партия эге организацияларының секретарьлериниң семинарларын болгаш чөвүлел хуралдарын чорудар, райкомнарның бюроларынга болгаш пленумнарынга оларның отчёттарын дыннаар, практиктиг ажыл-херекке оларга шаг үргүлчү дузалаар.

Бистиң көдээ партия организацияларывыс Тываның социалистиг чер ажылынга чаа-чаа чедиишкиннерже колхозчу тараачыннарны мобилизаставышаан, бо улуг болгаш хүндүлүг сорулгаларны большевикчи ёзу-биле шиитпирлеп шыдаар деп чүве дадагалзаа чок.

Областың МТС-теринде тракторлар, көдээ ажыл-агый машиналар септелгезиниң февраль 10-да медээзи

МТС-тер аттары	капитал септелгениң планын күүсеткениниң хуузу	Агар септелгениң планын күүсеткениниң хуузу
Сүт-Хөл	100,0	166,6
Шагаан-Арыг	80,0	63,6
Чадаана	71,4	100,0
Сарыг-сеп	62,5	71,4
Бай-Хаак	57,1	70,5
Чаа-Хөл	50,0	133,3
Кызыл-Мажалык	50,0	140,0
Бии-Хем	25,0	53,3
Кызыл	—	180,0
Бай-Тайга	—	100,0
Тес-Хем	—	100,0

Областа үрезин уруушкунунуң февраль 10-да медээзи

Районнар аттары	Ниити планның күүседези хуу-биле	Ооң иштинде колхозтар
Бии-Хем	96,6	97,0
Тес-Хем	94,2	106,0
Каа-Хем	91,8	94,0
Кызыл	88,5	89,8
Барыын-Хемчик	82,9	76,1
Таңды	76,8	78,0
Улуг-Хем	76,4	82,3
Өвүр	72,1	100,0
Эрзин	71,3	78,6
Чөөн-Хемчик	55,4	73,6
Сүт-Хөл	50,7	102,5
Чаа-Хөл	50,4	63,5
Бай-Тайга	44,8	58,7

ТЕЛЕГРАММА

Кыдат Улус Республиканың Улустуң Төп Чазаанның Даргазы Эш МАО ЦЗЕ-ДУНГА

ПЕКИН

Найырал, эвилел болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында Совет-Кыдат керээге ат салганының бир чыл оюн таварыштыр Чүректиң ханызындан мээң байыр чедиргенимни хүлээп алырыңарны Силерден диледим, эш Дарга.

Бистиң керээвис моон соңгаар-даа Кыдат Республика биле Совет Эвилелиниң аразында найыралдың херээнге болгаш бүгү-делегейге тайбыңны быжыглаарынга бараан болурунга дадагалзаавайн тур мен.

И. СТАЛИН.

ТЕЛЕГРАММА

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Генералиссимус И. В. СТАЛИНГА

Найырал, эвилел болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында керээге ат салганының бир чыл оюн таварыштыр Силерни дамчыштыр Совет Чазакка, база совет улуска мээң чүрээмниң ханызындан өөрүп четиргенимни болгаш байыр чедиргенимни хүлээп алырын Силерден диледим.

Найырал, эвилел болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында Кыдат биле ССРЭ-ниң аразында чарган керээ чүгле чаа Кыдаттың тургузуушкунунга улуг дузаны көргүзер эвес, харын агрессияга удур болгаш Чөөн-Чүкке болгаш бүгү-делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаары дээш демиселге күчүлүг быра болур.

Таварылганы ажыглап алгаш Кыдат биле ССРЭ-ниң улустарының аразында найыралды болгаш кады ажылдажыышкынны улам-на ыңай хөгжүдеринге, база быжыглаарынга күзелимни хүлээп алырын диледим.

Кыдат Улус Республиканың Улустуң Төп Чазаанның Даргазы МАО ЦЗЕ-ДУН.

Пекин хоорай.
1951 чылдың февраль 12-де.

ТЕЛЕГРАММА

Кыдат Улус Республиканың Күрүненин Административтиг Чөвүлелиниң Премьери болгаш Даштыкы Херектер Министри Дээрги ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙГА

ПЕКИН.

Кыдат улус республика биле Совет Эвилелиниң аразында найырал, эвилел болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында керээге ат салганының бир чыл оюн таварыштыр мээң изиг байырымны болгаш эң эки күүсээшкинимни хүлээп алырын Силерден диледим.

А. ВЫШИНСКИЙ.

ТЕЛЕГРАММА

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри Дээрги А. Я. ВЫШИНСКИЙГЕ

Кыдат биле ССРЭ-ниң аразында найырал, эвилел болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында керээге ат салганының бир чыл оюн таварыштыр бүгү-делегейге быжыг тайбыңның камгалалының херээнге Кыдаттың болгаш ССРЭ-ниң улустары улам-на сырый катышсын дээш мээң акы-дуңма найыралдыг байыр чедириишкинимни болгаш күүсээшкинимни хүлээп алырын диледим.

Кыдат Улус Республиказының Улустуң Төп Чазаанның Даштыкы Херектер Министри ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙ.

Пекин хоорай.
1951 чылдың февраль 12-де.

Ленинград хоогайның Кировский соңгулда округу

ССРЭ-ниң улустарының найыралының чаяакчызы

ЛЕНИНГРАД. ССРЭ-ниң улустарының сталинчы найыралы совет ниитилелдиң күчүлүг шимчедир күштериниң бирээзи болур. Ол найыралга холбаштырган кежээ Кировский соңгулда округунуң 14 дугаар агитпунктузунга болган.

Бүзүретирген төлээ инженер Б. С. Беляков ук кежээни ажыдып тура мынча деп чугаалаан:

— Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң депутаттарынга бир дугаар кандидат кылдыр улустарның улуг башкызы эш Сталинны совет кижилер чаңгыс үн-биле адаанар. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга Кировский соңгулда округундан бадылатырар дугайында Иосиф Виссарионович Сталин бодунуң чөпшээрелин бергенинге Нарвская заставаның ажылчы чоннары бүгү ленинградчылар-биле бир домей улуу-биле өөрүп турарлар. Совет Эвилелиниң бүгү улустары эш Сталинның удуртулгазы-биле политик, ажыл-агый болгаш культурлуг чечектелиишкин талазы-биле көстүп көрбээн чедиишкиниерни чеьдип алган—дээн.

Ортаакы Азияның ақы-дуңма совет республикаларының төлээлекчилериниң ол кежээге чугаалаан чугааларын соңгукчулар изии-биле байырлап уткааннар. Олар шаанда коышкун-хөлечик чоразинарның, ажылчыннарның уруглары болур. Олар үгле совет эрге-чагырганың ачы-хавыязы-биле улуг болгаш чырык орукче киргеннер. Социалистиг культураның бедик чаагайын шиңгээдип алырының бүгү аргалары оларда бар. Чаа национал интеллигентиниң төлээлекчилери ам ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының Чөөн-чүк шинчилелиниң институдунуң аспирантуразында өөренип турарлар.

Фергана областың дехканының (тараачынының) оглу узбек Хайдар Юдашбаевтиң иидирге үнүп келгеш чугаалаавы:

— Бистиң социалистиг чуртусустуң күжү болза, ол чуртта чурттап турар улустарның сталинчы бузулбас найырал-биле каңналып катышканында. Совет кижилер хандыг-даа дылда чугаалап турар болза, оларның Төрээн чурттучаңгыс—Совет Эвилели, олар чаңгыс сорук киирикчилиг — большевиктериниң күчүлүг партиязы болгаш улуг башкы эш Сталин.

Чүү чүвеге ынакшыыры, чүнүң-биле чоргаарланыры, чүнү камгалаары совет кижилерде бар. Бүгү делегейде эң-не демократтыг эрге-чагырга болур совет эрге-чагыргавыс-биле бис чоргаарланып турар бис. Сталинчы Конституциявыс-биле чоргаарланып турар бис. Бүгү национаддарның бөдүүн кижилери бир домей деп эргени бисте ышкаш эдилеп турар чурт, ындыг соңгулда хоойлузу кайда боор! Мен узбек кижи-дир мен, ортумак школаны дооскаш, оон Ташкептиге Университет доостум, ам ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының аспирантуразында өөренип турар мен. Орус, украин, белорусс, грузин, армян,латви болгаш өске-даа национаддарның төлээлекчилери эштерим-биле кады эртем ажылынга белеткенип турар мен. Бо бүгү болза, ленинчи-сталинчы национал политиканың болгаш бистиң башкывыс, баштыңчывыс, улуг ада-өгбевис эш Сталинның ачы-хавыязы-дыр (диңмиттиг адыш часкааш ыны болгам).

Туркмен Тимур Самедовка сөс берген: Ооң чугаалааны:

— Хөй национаддыг совет өг-бүлеге чурттаары дээрге улуг аас-кежик-тир. Октябрьниң социалистиг Улуг революциязы, коммунистиг партия, ооң гениймиг башкылары Ленин болгаш Сталин хаанныг Россияның дарлаткан улустарынга, ооң иштинде туркмен улуска коммунизмче орукту ажыдып берген. Ленинчи-сталинчы национал политиканы чайгылыш чокка чорудуп келгениниң ачызы-биле, улуг орус улустуң сактып ханмас улуг дузаламчызының ачыхавыязы-биле Туркмения мурнакчы социалистиг республика болуп, социализмниң чөөн-чүкте бир үлегер көргүзүкчүзү болу берген.

Оон ыңай Тимур Самедов республиканың культур хөгжүлдезиниң дугайын, эртем шинчилел черлериниң ажыл-чорудулгазының дугайын, ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң үре-түннелдиг ажылының дугайын тодаргай чугаалаан.

—Туркмениянның Кол каналының тудуушкунунче туркмен улус ханчаар-даа аажок сорук чүткүлдүү-биле кирген. Төөгүге көстүп көрбээн ол канчаар-даа аажок улуг сталинчы тудуг кыска хуусааның иштинде боттандыртынар—деп эш Самедов чугаалаан:

Ооң дараазында таджик Камил Акилов чүве чугаалаан:

— Мээң төрээн чуртум Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының мурнунда Хаанныг Россияның эң-не хожудангай ыдыкы чери турган. Таджикистанның девискээринге чаңгыс-даа дээди болгаш ортумак өөредилге чери чок турган. Улус чон түрегдеп, аштап чораан. Орта араатанзыг феодал ёзу тергиидеп турган. Үүрмек ус-тывыш черлериндеп өске кандыг-даа үлетпүр Таджикистанга турбаан.

Ленинчи-сталинчы национал политиканың ачызы-биле, эш Сталинның удуртулгазы-биле Таджик улус кончуг кыска үеним иштинде хостуг, культурлуг болгаш аас-кежиктиг амыдыралдың делгем чаагай оруунче хирген. ССРЭ-ниң улустарының улуг орус улус акылыг акыдуңма өг-бүлезинде таджиктер деп эргелиг хамаатылар болу берген. Массаларның чогаадыкчы тывынгыр күжүнүң чаа дөстери ажытынган. Кайгамчыктыг чаагай культура чечектелген. Социалистиг улуг чаартылгаларның сорук киирикчизи болгаш организакчызы эш Сталин болуп турар. Бистиң Төрээн ынак чуртувустуң найсылалы—Москваже, бистиң улуг болгаш мерген угаанныг башкывыстың чурттап, ажылдап турар чери Кремльче бүгү хосталгага ынакшылдыг улустар, ооң иштинде таджик улус өөрүшкү-биле көрүп турарлар. Сталин—бистиң чоргааралывыс, бистиң аас-кежиивис, бистиң бүгү тиилелгелеривистиң тугу!

Совет Эвилелиниң улустарының улуг найыралы делгерезин! Улуг Сталинга алдар!—деп Камил Акилов сөзүн доозарга соңгукчулар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

ССРЭ-ниң улустарының сталинчы, найыралынга холбаштырган соңгукчуларның кежээзи политиктиг улуг көдүрлүүшкүн-биле болуп эткен.

(СЭТА).

Депутатка кандидат-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

★ ★ ★

Күш-ажылчы ужуражыышкын

Тес-Хем районнуң төвү—Самагалдайга февраль 13-те болган хуралга 300 ажыг соңгукчулар киришкен. ВКП(б) райкомунуң секретари эш Чуглурнуң дыңнатканы болза, Россия Федерациязының Дээди Совединиң депутадынга кандидат эш Н. Я. Дьяковтуң соңгукчулары-биле ужурашкан хуралы бедик көдүрлүүшкүннүг эткен.

Районда № 55 соңгулда участогунуң соңгукчуларындан бүзүретирген төлээ эш Чадамбаның допчу илеткелиниң соонда саналдар болгаш депутатка кандидат эш Н. Я. Дьяковка чагыглар калбарып турган. Ленин аттыг колхозтуң кежигүнү Теректиг-Хемде соңгулда участогундан бүзүретирген төлээ эш Лаа сөс алгаш, Николай Яковлевич Дьяковту депшидип тура колхозчуларның алган хүлээлгелериниң күүселдезин чугаалаан.

Колхоз бо хүнде хирээ рамазын тургузуп алган, ону февраль 15-те ажыглалга киирер, тудуг материалынга 1.032 чудуктарны белеткеп сөөрткен. Часкы тарылгага белеткел чедиишкиниг боттанып турар. Урдунган 130 тонна үрезинден 73 тоннаны арыглап алган.

Районда машина-трактор станциязының директору эш Маскимчук бодунуң саналынга механизаторларның кызымак күш-ажылын көргүскен. Коллектив соңгулдалар хүнүнге уткуштур 4 трактор септээр тургаш 5-ти септеп алган, тракторнуң 3 сеялказының орнунга 4-түү септеп кылган. Ол ышкаш чаа каадырлар белеткээринге 25 кижи өөредир планныг, ам 28 трактористерни курста механизаторлар кылдыр өөредип турар.

Элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алыры дээш часкы тарылгага белеткелди бүгү тала-биле күштелдирерин эш Маскимчук айытпышаан, районнуң соңгукчуларын чүткүлдүг күш-ажылче кыйгырган.

Районнуң долу эвес ортумак школазының өөредилге эргелекчизи эш Егоров, Калинин аттыг колхозтуң тудуг бригадири эш Чодуң-оол, район эмнелгезиниң эргелекчизи эш Блатонова болгаш оон-даа өске эштер депутатка кандидат эш Н. Я. Дьяковка чагыглар берген. Олар коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң сталинчы блогу дээш февраль 18-те боттарының бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче районнуң бүгү соңгукчуларын кыйгырган.

☆ ☆ ☆

Соңгукчуларның чагыглары

Эрзин районнуң Сарыг-Булуң суурунуң чурттакчылары болгаш «Чаа орук» «Кызыл Сылдыс» колхозтарның колхозчулары — 300 ажыг соңгукчуларның РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады ВКП(б) обкомунуң секретари эш Н. Я. Дьяков-биле ужуражыышкын хуралы Сарыг-Булуң суурга болуп эткен.

Хуралга Сарыг-Булуң соңгулда участогундан бүзүретирген төлээ эш Соломатин депутатка кандидат эш Н. Я. Дьяковтуң ажыл-амыдыралының дугайында допчу илеткел кылган.

«Чаа орук» колхозтуң даргазы эш Овааты сөс алгаш:

— «Чаа орук» колхозтуң ажыл-ишчилери 1950 чылда болуп эткен черчер Советтериниң соңгулдаларынга уткуштур алган социалистиг чарыышының хүлээлгелерин базала чедиишкиниг күүседир дээш хайыкан күш-биле ажылдап турар—дээн.

«Кызыл Сылдыс» колхозта партия организациязының секретари эш Датчын сөс алгаш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга уткуштур колхозчуларның алган хүлээлгелериниң канчаар күүсетинип турарын чугаалаан.

Районнуң чеди чыл школазының башкызы эш Козлова сөс алгаш, бичии ургларны коммунистиг ёзуга бедик деңнелдиг каадырлар кылдыр кижизидериниң херээнге башкыларның кызымак чүткүлдүг ажылдап турарын чугаалавышаан, эш Дьяковка улус өөрдилгезиниң талазы-биле чагыгларын берип чүве чугаалаан.

Районнуң кадык камгалал кылдизиниң эргелекчизи эш Ошкурова, район прокурору эш Дажы-Сегбе олар сөс алгылаан, бүгү улустуң байырлалының хүнү—Россия Федерациязының соңгулдаларының хүнү—февраль 18-те бүгү соңгукчуларны чаңгыс кижи дег бадылаашкынын бээринче кыйгырып чүве чугаалаанар.

Ооң дараазында эш Н. Я. Дьяков сөс ап, соңгукчуларның аңаа идегелиниң дугайында чүве чугаалаан.

Ооң соонда улуг Сталинга чорудар байырлыг чагааны бедик көдүрлүүшкүн-биле хурал хүлээп алган.

С. ИРМА.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАР СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Совет Таджикистанның чечектелиишкини

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязы болза, шаандагы Чөөн Бухараның (революция мурнунда таджиктер чурттун ынчаар адап турган) улустарынга хосталгаже, кижи төрелгетениң ёзулуг аас-кежиинче делгем болгаш чырык орукту ажыткан. Октябрьниң тиилелгезиниң соонда таджик улус тускай социалистиг нация болуп, боду күрүнелиг болур эргени тып алган. Большевик партияның ленинчи-сталинчы национал политиказын үргүлчү чорудуп келгениниң түңнелинде, улуг орус улустуң дузаламчызы-биле шаандагы хаанныг империяның эң-не чыдып калган кыдыг кызыгаар чери төөгүнүң кыска хуусаазының иштинде капитализмниң хилинчектиг үе-чадазындан чайлап, социализмче кирген.

Чүгле үжен чыл эрткен, а бистиң республикавыста кайгамчыктыг өскерлиишкиннер болгулаан. Совет Таджикистан танытынмас апарган.

Бо хүннерде таджик улус, республиканың Дээди Совединиң соңгулдаларынга белеткеним турган, ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма өг-бүлезинге бодунуң эрткен алдарлыг оруун чоргаар көрүп турар.

Шаандагы Чөөн Бухарага бир эвес көдээ ажыл-агый продуктуларын болбаазырадыр ус-тывыш хевирлиг улуг эвес мастерскааларны санавас болза, хөрек кырында кандыг-даа үлетпүр турбаан. Көдээ ажыл-агый кончуг кудулап, чон карацгы, байдалдыг амыдырап чораан.

Бо хүнгү Совет Таджикистан — сайзырангай үлетпүрлүг республика болур, өөң продукциязы революция мурнундагызы-биле деңнээрге каш үүс катап өскен. Совет эрге-чагырганың үезинде, ылаңгыя сталинчы беш чыл планнарының үезинде, Таджикистанда чаа-чаа пес аргыыр, аъш-чем үлетпүрү болгаш тудуг материалдарының үлетпүрү тургустунган. Черниң байлактарынга үндезилетингеш нефть, хөмүр-даш, даг-руда үлетпүрү болгаш үлетпүрнүң өскедаа адырлары тургустунган. Фабрикаларның, заводтарның, шахталарның болгаш рудниктерниң сайзыраашкыныбиле чергелештир республиканың ажылчы аңгызы өскен. Он-он муң ажылчыннар—таджиктер бо чылдарның иштинде нарын тускай эртемнерге өөренип, бүдүрүлгениң алдарлыг мастерлери, ёзулуг стахановчулар болу бергеннер.

Совет эрге-чагырга, колхоз тургузуу Таджикистанның ажылчы деканнарга (тараачыннарга) бай-шыдалдыг болгаш культурлуг амыдыралды берген. Республикада чаа техника-биле хандыртынган хөй МТС-терни тургускулаан, кончуг улуг суггат тудуушкуннарын чоруткан. Вахштың суггат системазының тудуушкуну хүнге кандаан Вахш ун-нун суг-биле хандырган. Ол че үнүштүг черлерже бөдик дагларлыг районнарның он-он муң ажылчы чоннары көжүп кээп, сууржуй бергилээн. Үүс-үүс чылдар иштинде куруг турган кыдыг кызыгаар чер, большевиктер партиязының, совет чазактың сагыш салыышкыны болгаш дузаламчызының ачызыбиле, база таджик улустуң эң эки өөнүү улуг Сталинның сагыш-салыышкынының ачызы-биле кыска хуусаа иштинде бедик дүжүттүг хөвең плантациялыг, чечектелген садтарлыг болгаш виноградниктерлиг чурт болуп хуулган. Гиссарның болгаш Ферганың улуг каналын тудуп кылганының ачызында муң-муң гектар байлак дүжүттүг черлер база-ла суггартынган.

1935 чылдың декабрь 4-те Таджикистанның болгаш Туркменистанның көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының партия болгаш чазактың удуртукчулары-биле кады кылган чөвүлел хуралынга эш Сталинның чугаалааны: «Хөвең талазы-биле силерниң ажылыңар бүдер дээрзи иле-дир. Ол болза, бистиң мында болуп турар үүлдерниң дөгерезинден көстүр-дүр. Силерниң колхозтарыңар өзүп турар-дыр, ажылдаар күзел бар-дыр... Ындыг болганда хөвең талазы-биле силерниң ажылыңар бүдер-дир, бай амыдырал калбарып эгелээн-дир».

Улуг башкының ол баш бурунгаар сөглээн сөстери бүрүнү-биле боттанган. Республиканың социалистиг көдээ ажыл-агыйының кол адыры болур хөвең ажылы чыл тудум-на өзүп, сайзырап келген. Сөөлгү беш чылдарның дургузунда Таджикистанның хөвеңчилери Совет Эвилелинде хөвеңниң эң-не бедик дүжүдүн ап турарлар. Хөвеңниң ниити чыылдазының талазы-биле бистиң республикавыс чуртта ийи дугаар черни эжелээн. Хуусаадан ырак бурунгаар, ноябрь 7-де, 1950 чылдың белеткелиниң планын күүсеткен. Эрткен чылда республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының ховуларынга хөвеңниң элбек дүжүдүн өстүрген. Дыка хөй колхозтар гектар бүрүзүнден 40—50 центнер хөвеңни чыып алгылаан, а чамдык звенолар болгаш бригадалар 70—80 центнерни чыып алганнар. Ол үнелиг чиг-этти бедик дүжүттү өстүрген дээш 200 ажыг эр, хөрээжен колхозчулар Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты чеьдип алган турары хөвең ажылының чеднишкиннериниң дугайын херечилеп турар-дыр.

Тараа болгаш үстүг культураларны сайзырадыры-биле, хөй-ниитиниң продукутлуг мал ажылың көдүрери-биле республиканың колхозчу тараачыннары база-ла элээн чедиишкиннерни чеьдип алган.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның өзүлдези, колхозчуларның материалдыг байдалы болгаш культурлуг деңнели-биле деңге чоруп орар. Колхозтуң күш хүнү улуг ажыктыг апарган. Дыка хөй колхозтар 1950 чылда күш хүнүнге тараа, ногаа, фруктулар, үлетпүр бараанындан аңгыда 40—50 рубльди бергилээн. Чижээлээрге, Канибадамский районунуң Орджоникидзе аттыг колхозу колхозчуларга күш хүнүнге 60—60 рубль берген, Кагановичабадский районнуң «Большевик» колхозу 62—62 рубльди берген. Ындыг колхозтар республикада ам хөй.

1948 чылдың январь 1-де республикада 123 колхоз-милионерлер санатынып турган, 1950 чылдың январь 1-де 300 хире, а 1950 чылдың чижек түңнелинден алгаш көөрге, ындыг колхозтар дыка хөй болур. Үүгле чаңгыс Ленинабад областың колхозтары 1950 чылда 1940 чылдыындан 100 миллион хөй орулганы алган. Күрүнеге хөвең дужаарының планын ажыр күүсеткенинге республиканың колхозтары 700 хире миллион рубль немелде шаңналдарны алганнар.

Бичии колхозтарны катыштырар дугайында партияның кыйгырыын республиканың колхозчулары изии-биле хүлээп алганнар. Көдээ ажыл-агый артельдерин улгатырары болза, колхозчуларның культурлуг амыдыралын оон-даа ыцай экижидериниң чаа-чаа аргаларын ажыткан. Ленинабадский районнуң Сталин аттыг болгаш Ворошилов аттыг колхозтары, Пролетарский районнуң Ленин аттыг колхозу, Сталинабадский районнуң Ленин аттыг болгаш Сталин аттыг колхозтары 20 ажыг миллион рубль орулганы алганнар.

Ол бүгү болгаш өске-даа хөй колхозтар чаңгыс аай архитектуралыг план ёзугаар чаа-чаа социалистиг агрооорайларның тудуушкунун эгелээннер. Ленинабадский районнуң Ворошилов аттыг колхозунуң үүгле культура ордузунуң тудуушкунунга безин 7 миллион рубльди төлевилээн. 1950 чылда чаа колхоз тудуушкунунуң капитал салыышкыны 80 ажыг миллион рубль болган.

Колхозтуң ажыл-ишчилериниң амыдыралынче чаа чуртталга чаа культура быжыы-биле кирген, Колхозчуларның бажыңнарында эптиг, чараш бажың херекселдери, радиоприёмниктер, электроприборлар көстүп келгилээн. Дыка хөй колхозчулар амы-хуудa чиик машиналар, мотоциклдер, чадаг-тергелер саткылап алганнар.

Республиканың улустуң ажыл-агыйының хайныыышкыныг сайзыраашкынынга үндезилетингеш, национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культура чечектелген. Ам Таджикистанда 3.000 школалар бар, ында 300 муң ажыг уруглар өөренип турар.

Үүгле сөөлгү үш чылдарның иштинде 200 хире чаа клубтар, колхозтарның он-он радиобелдирлери тутунгулаан, он-он чаа библиотекаларында ийи чартык миллион ажыг томнар болгаш аңгыаңгы номнар санатынып турар.

Культураның ындыг дүрген өзүүшкүнү Эвилелдиң чазааның болгаш улуг орус улустуң чайгылыш чок дузаламчызында болган. Социал культурлуг-ажылдарга дайын мурнундагы 1940 чылда чарыгдаан 299 миллион рубльден 1950 чылда 614 миллион рубль төлевилээнин демдеглээрге безин четчир

Таджик улустуң культуразының болгаш амыдыралының тодаргай көргүзүкчүзү болза, аргыжар оруктарның, хоорайларның өзүлдези болур. Революция мурнунда чалым-хаяларлыг, даг, доштуг болгаш шыргай хыыргыштарлыг кижиниң амы-тынынга айыылдыг орук тар-биле улус аргыжып турган. Совет эрге-чагырганың үезинде республиканың найсылалын бистиң Төрээн чуртувустуң найсылалы — Москва-биле тудуштурган демир-орукту туткан. Республиканың дөгерезин шоссе оруктар кежилген. Сталинабад-биле республиканың эң-не ырак районнары-биле Памирбиле самолёт харылзаазы тургустунган.

Чаа-чаа социалистиг хоорайлар өскен. Улуг эвес Дюшамде кишлактың орнунда амгы үениң хоорайы Таджик Совет Социалистиг Республиканың найсылалы — Сталинабад турупкан. Республиканың найсылалы улуг Сталинның адын эдилеп турар болурга Таджик чон аңаа чоргаарланып турар. Сталинабад болза, республиканың улуг административтиг, политиктиг, үлетпүрлүг болгаш культуралыг төвү. Хөй каттарлыг чараш бажыңнар, асфальдылаан кудумчулар, элбек чырык болгаш ногаан үнүштер хоорайга чараш хевирни киирип турар. Ленинабад (мурнундагы Ходжент) республиканың улуг үлетпүрлүг болгаш культурлуг төвү болуп өскен. Кишлактардан Исфара, Канибадам, Куляб, Курган-Тюбе, Хорог хоорайлар, база Шураб, Варзоб болгаш оон-даа өске хөй ажылчын суурлар болу бергилээн.

Даг-Бадахшан автономнуг область чондан хоорук, кагдынган кыдыг-кызыгаар чер турганындан культуралыг сайзырангай область болу берген.

Республикада кишлактар калбаа-биле электрижитинген. Үүгле сөөлгү үш чылдарның иштинде 64 көдээ электри станциялары тутунгулаан.

Дайын сөөлүндеги сталинчы беш чылдарда колхозчулар, ажылчыннар болгаш интеллигенция карак-кызыл ажылдааннар. Социалистиг чарыштың калбарганының түңнелинде улус ажыл-агыйының планы хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүсетинген. Хөвең дүжүдүнүң талазы-биле беш чыл планын 1948 чылда-ла күүсеткен. Сад ажылының, виноград ажылының талазы-биле, хөвең болгаш өске-даа культураларга чаа черлер ажыглаар талазы-биле беш чыл планы база-ла ажыр күүсетинген. Хөй ниитиниң мал ажылын сайзырадырының планы чедиишкинниг күүсетинип турар. Хөмүр тывыжының, цемент, хөвең-волокно, торгу болгаш хөвеңден кылган пөстер, мал болгаш үнүш үзү, тудуг материалдары бүдүрериниң планы ажыр күүсетинген.

Ядамык, түреңги болгаш өлүп кырлырынга чеьдип чораанындан кыска хуусаа иштинде кижи төрелгетениң ёзулуг хосталгазынче, аас-кежиктиг амыдыралче орукту салган таджик улус бодунуң ол төөгүлүг чедиишкиннерин большевиктер партиязының, гениалдыг башкы эш Сталинның, улуг орус улустуң, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас сталинчы найыралының ачызы-биле чеьдип алганын билир.

Америк-англи империалистериң эзлеп турары бистиң-биле кожа турар чурттар — Афганистанның, Иранның, Индияның, Пакистанның ажылчы чоннары даштыкы империалистериң болгаш боттарының феодал-байларының ийи дакпыр дырлалының адаанга чоруртап турарын бистиң улус билир. Ол чурттарның ажылчы чоннарының байдалы сөөлгү 50—100 чылдарда экижирээр хамаан чок мырыңай хемчээп четпес баксыраан. Чижээлээрге. Пакистанда бижик билирлер шуптузу үүгле 6 хуу, тодугларның хуузу база-ла ол хире. Ында ажылчы кижиниң өг-бүлези айда 25 рубль ажылдап ап турар. Ол болза, өг-бүле кежигүнү бүрүзүнге-ле хүнде чаңгыс боова шаа безин четпес. Чемниң четпезин сиген-биле долдуруп турар. Англи-америк колонизаторлар Индияның, Пакистанның, ажыл-ишчи чонун кулдар кылып алганнар. Он-он муң аш болгаш бажың-балгат чок кижилер хоорайлар болгаш суурлар кезип, кандыг бир ажыл, хлеб догланчызы болгаш чаглактаныр чер дилеп чоруурлар.

Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң акыдуңма республикаларының бирээзи болур Совет Таджикистанның төөгүлүг тиилелгелери колониалдыг болгаш хамаарылгалыг чурттарның ажылчы чоннарын улустарның тайбың болгаш айыыл чок чоруу дээш, капитализмниң дарлалындан хосталыры дээш демиселче сорук киирип турар.

ССРЭ-ниң улустарының аразында найыралы ол болза, «большевикчи национал политиканың биске берген үүлдериниң эң-не үнелии ол, ол найырал бар турда, бистиң чуртувустуң улустары хостуг болгаш тиилетирбес» деп бистиң чуртувустуң улустарының улуг башкызы эш Сталинның сөстерин таджик улус эки билир.

Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле бир дөмей бистиң Төрээн улуг чуртувустуң төөгүлүг чедиишкиннери-биле сорук кирген, большевик партиязының, бодунуң башкызы болгаш өңнүү эш Сталинны долгандыр сырый эвилелдетинген таджик улус улуг сталинчы сорулгаларны чедиишкинниг боттандырары дээш, бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш оон-даа артык улуг күүсениишкин-биле эрес маадырлыг демисежир.

Н. ДОДХУДОЕВ,
Таджик ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы.

Капитал септелге чокка 100 муң километр

Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачызы А. Потылицынның чугаазы

Кызылдың автотранспорт конторазынга мен 1936 чылдан бээр ажылдап келген мен. Ол-ла үениң дургузунда автомашиналар-биле үүгле чаңгыс үүс муң километр хемчээлдиг черни эрттип турган эвес, харын оон хөй километр хемчээлдиг черни чоруп эрткен болгаш областың ырак черлеринче муң-муң тонна янзы-бүрү чүүктерни сөөртүп чедирип турган мен.

Сөөлгү үш чылдың дургузунда «ЗИС—5» деп автомашинага ажылдап келген мен. Ол чылдарның дургузунда онза үүлдер үүү болганыл дизе, мээң чолаачылап турарым — автомашина капитал септелге чокка 102 муң 227 километр черге маңнаан, шак ындыг хөй маңнадып турган болза-даа, ол машина эки камгалалдыг болган, ооң крышазы арыг, дески чаңгыс-даа элээн, үрелген үүве чок, кузтары, кабини заводка кылган хевээр, үрелбээн.

100 муң километр черге капитал септелге чокка машинаны маңнадырын канчап чеьдип алганыл дээр болза, хамыктың мурнунда машинаны ээ ёзубиле ажаап, камныг эдилээнимден болгаш бодумнуң ажыл-хөрээмни эки билиримден болган. Чолаачы болурумнуң мурнуу чарыында мен автомашиналарның септелге черинге чыл ажыг ажылдаан мен. Моторларның кезектерин доктаамал көрүп, дораан-на оларның турргузуун танышкан мен, машинада дыңналган шимээнни шинчилеп көөрүнге өөренип алган болгаш үреликтерни эдип кылып алыр апарган мен. Автомашинаның хөрээнге элээн улуг билиглерни шиңгээдип алгаш, ажылдап келген чылдарымның дургузунда машина чорудукчузу апарган мен.

Эң-не баштай машина-биле чоруур деп белеткеним турган, моторнуң механизм бүрүзүнүң болгаш машинаның шимчедир кезииниң байдалын сагыш достунмези-биле болгаш дүвүрээзин-биле көрүп, хынап турганымны мен ам сактып турар мен. Чаңгыс ээрилгени-даа, чаңгыс шплинтини-даа көрүүшкүн чокка эртирбейн турган мен. Ажылга шак ындыг чурумну бодумнуң бүгү күш-ажылчы амыдыралымга тургускан мен.

Эзлчеглиг чорукка чоруур санында белеткемишаан, хамыктың мурнунда машинаны чоруурунга саат чок кылдыр белеткеп ап турар мен. Орукка чоруп турар үеде таваржып болур үрелиишкинни, авариялы чайладыры болгаш баш бурунгаар болдурбазы кончуг чугула. Чорукка чорааш ээп келгеним санында-ла машинаның техниктиг байдалының дугайында гаражтың механигинге илеткеп берип турган мен.

Машина орукка чоруп турар үеде ооң кандыг-бир кезектери үрелгени илеретингенде ол үрелиишкиннерни мен чогуур негелделер чокка эдип ап шыдаваын турган мен, ынчангаш механик ол ажылды дарган-септекчилерге дагзып турар. Ону күүседип турар үеде мен үргүлчү көрүп турар мен, ындыг болза-даа, чорукка чораан сагында-ла машинам үрелбээни-биле ээп кээп турган. Баштайгы биче септелгени орукка чоруп турган, анаа-ла кылып ап турар мен, аар-саар септелге кылырынга орук станцияларында машина турар черлерни ажыглаар.

Автомашинаның ажылга чоруурунуң хуусаазын улгатырарынын чугула чепсээ болза, ону чөп ажыглап эдилээри болур. Бистиң области оруктарның опзагайының ужурунда оруктуң байдалын кончуг эки билирин болгаш машинаны чорударының чурумнарын шыңгыы сагыырын чолаачы бүрүзүнден негеп турар. Оруктуң байдалы-биле каяа дүрген, каяа оожум чоруурун сагып турар мен. Моторну эң эки ажылдадыр болгаш бензинни камныг чарыгдаар төлээде, холушкак кывар үүл-биле моторну чемгерер.

Кывар, чаар материалдарны кайы болдунар-ла хөйну камнап алыр дээш бүгү-ле аргалар-биле оралдажып турар мен. Кывар үүлдү улам хөйну камнап алыры-биле кышкы үеде тускай таарыштырган херексел-биле чылыг агаарны коллектордан корюраторже киирер. Камналганың болдунар аргаларын калбаа-биле ажыглавышаан, аңгы-аңгы айларда 500 литр ийикпе, азы оон хөй бензинни камнап ап келген мен.

Ажылдың чедиишкиннери-биле чергелештир моон соңгаар улуг сорулгаларны күүседирим болза, Төрээн чуртумга, партияга болгаш чазакка мээң ыдыктыг хүлээлгем болур. Совет бөдүүн ажыл-ишчиге бодунуң херээниң специалистизи, мастери кылдыр мергежип алырынга меңээ партия болгаш чазак бүгү болдунар арганы берген. Бо чылдың эге айының баштайгы хүннеринден эгелээш автотранспорт конторазының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаазчыттары политиктиг болгаш бүдүрүлгениң улуг көдүрлүүшкүнү-биле күжениишкинниг ажылдап келгеннер

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге төлептиг ужуражыры-биле олар социалистиг чарыштың чаа элээн бедик хүлээлгелерин алгаш, эрестиг күүседип турар. Ынак Төрээн чуртумнуң алдар-хүндүзүн болгаш бодумнуң коллективимниң алдарын камгалавышаан, автомашинамның маңнадыышкынын капитал септелге чокка 20 муң километр чедир улгатырар мен, орукка чоруп турган үелерде чаңгыс-даа авария болгаш үрелиишкинни таварыштырбас.

Сумунуң тудуг ажылы шапкын темпиде чоруп турар

Өвүр районнуң Саглы сумузунуң төвү эрткен чылдың төнчүзүнге чедир ийи аңгы черге турган.

Ол чорук сумунуң ажыл-агыйының болгаш тудуг суурунуң хөгжүлдезинге саат ужураштырып турганын барымдалааш, сумунуң ажылчы чону суурну ийи аңгы черден чаңгыс черге эде тургузар деп шиитпирлээш, ону хөрек кырында чедиишкинчиг боттандырып турар.

Кыска үениң иштинде эрги школаны, чурттталганың 7 бажыңнарын көжүрүп эде тургускан. Ооң-биле кады бо чылын суму төвүнге кижи эмнелгениниң салбырының бажыңын, көдээ клубту тудуп тургузар деп сорулга салгаш, сумунуң ажылчы чоннары ук тудугларга хереглээр ыяш белеткелинде ажылдап турар.

В. ШАРЫЙ-ООЛ.

Келир өөредилге чылынга школаларны оттулар үүл-биле бүрүн хандырар

Чаа-Хөл районнуң Үрбүнде «Ким» колхоз 1951—1952 өөредилге чылында школазынга оттулар 500 кубометр ыяжын соңгулдалар хүнүнге уткуштур бүрүн белеткеп алырын хүлээнген. Колхозтуң даргазы эш Калбактың болгаш школа эргелекчизи эш Шактар-оолдуң эки организастааны-биле ол ажыл чедиишкинниг боттанып турар.

Февраль 5-ке чедир 200 кубометрни школа чанында эккеп чыып алган Ынчаарга ыяш белеткээри-биле организастатынган бригада черде 300 кубометрни кылган, ол ыяшты соңгулда хүнүнге чедир школа чанынга шуптузун сөөртүп алыр дээш үүткүлдүг ажылдап турар. Ол ажылга суму Совединиң даргазы эш Седен боттуг киржип турар.

Кызыл-Даг сумузунда «Буруңгаар» колхозтуң болгаш суму Совединиң организастааны 10 кижи составтыг бригада, соңгулдага алдар болдуруп, школаның хереглээр 600 кубометр оттулар ыяжын белеткеп киритпкен. Оларның баштайгы хүннерде кылган 40 кубометр ыяжы школа чанында дүжүртүнген.

Мооң-биле кады ол чугула ажылды районнуң чамдык черлеринде үүгле багай чоруп турар эвес, харын ол ажылды эгелээр дугайында айтыыг безин тургустунмайн турар. Кара-Галда эге школа (эргелекчизи Мадар-оол) мынчага чедир кужак-даа ыяш белеткевээн. Суму Совединиң даргазы Торжу, «Кызыл-Чыраа», «Тиилелге» колхозтарның даргалары Суузун, Чигден олар школазынга оттулар ыяш белеткээрин шуут уткан олуруп турар. Ол ышкаш Чаа-Хөл эге школаның (эргелекчизи Мартыгыр) келир чылга хамаан чок амгы оттулар ыяжы безин төнген туруп турар.

Чылдың ыяш белеткээринге таарымчалыг үези эрттер четкен. Хүннүң эрте-ннеп, ажыл чылзыр чалгаа чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир хөрек. Школаның ажылы бүгү ниитиниң, күрүнениң хөрээ деп чүвени медерелдиг билип, ол ажылды большевикчи удуртулга-биле хандырары чугула.

Шалыпчы айда ажылдың түңнели көзүлбээн

Өвүр райкүүскомдан болгаш партия райкомундан 1950 чылдың январь айны район иштинде колхозтарга болгаш школаларга тудуг материалдары белеткээриниң, келир чылга токпак ыяш белеткээриниң шалыпчы айы кылдыр чарлаан турунда, айның төнчүзүнде безин Дус-Даг сумузу ол ажылдарже кирбээн.

1951—52 өөредилге чылынга белеткел кылдыр 2000 кубометр ыяшты сумунуң 2 школазынга хап белеткээр турунда, чаңгыс-даа кулаш белеткетинмээн. Ажылды чоннуң ортузунга чаа чорудуп эгелээн. База Торгалыг суурга 7 чыл школазының тудуунуң чудуу 4000 санныг чудуктан үүгле 400 хире дүшкен. Ол ышкаш «Торгалыг» колхозу 3900 чудук дүжүрер турган, 400-ту, «Советтиг Тываның 5 чыл ою» колхоз 4100 чудуктан үүгле 100 хирезин суурда дүжүрүп турар. База районга культура бажыңының тудуунга дүжүрер 1000 чудук дүжүржүнмээн хевээр болуп турар.

Эрткен чылын школаларга план ёзугаар отулар ыяш хап белеткевээн ужурунда школаларның ыяжы үстүп, берге байдалга таваржып турар.

Бо бүгү четпестер Дус-Даг суму Совединиң ажылының чөгенчиг стилин, канцеляржы бюрократыг чоруун ылаптыы-биле көргүзүп турар.

Мынчангаш чарлатынган шалыпчы айда күүсетинмейн барган үстүнде чугула ажылды шыңгыы хемчеглерни ап туруп дарый боттандырза чогуур.

Д. СҮНДҮП.

Ниитиниң малы өзүп турар

Барыын-Хемчик районнуң Аяңгаты сумузунда «Комсомол 30 чыл ою» көдээ ажыл-агый артелиниң мал ажылдакчылары мал ажылын хөгжүдеринче улуг кичээнгей салып, малдың чаш төлүн менди камгалап алганындан колхозтуң малы өзүп турар.

Колхозчу малчыннарның кызымакай ажылының түңнелинде 1950 чылда ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планы чедиишкинниг күүсетинген. Ооң иштинде хой, өшкүнүң планын 101,2 хуу, чылгы малдыын—102,3 хуу, мыйыстыг бода малдыын—100 хуу күүсеткен.

Колхозтуң малчыннары амгы үеде малды менди кыштагладыр, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш бүгү күжүн салып турар.

Х. КЕСТИКЕЙ.

Кызымакай хойжу

Кызыл районнуң Кара-Хаак көдээ Совединде Маады Метпир 1946 чылда Чкалов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хежигүнүнге кирген.

М. Метпир колхозка кирген дораанна колхозтуң хойжузу апарган. 1946 чылдың октябрьде М. Метпир ниитиниң 203 баш хой, өшкүзүн хүлээп алган.

Бодунуң ак-сеткилдиг ажылы-биле хойжу М. Метпир 1947 чылда 112 баш, 1948 чылда—161 баш, 1949 чылда — 309 баш анай, хураганнарны менди камгалап алган. М. Метпирниң кадарып турган хой, өшкүзү өзүп көвүдээш чаңгыс коъданга сыңмастай бээрге колхоз баштаар чери ук коъдан малды ийи аңгы кылдыр үскен. М. Метпирге 309 баш хой, өшкү арткан. Хойжу бодунуң хайгааралында малын чайын эки семиртип, күзүн эдержилге кампаниязын эки эртиргенинден, база малдың төрүүр үезинде чогуур белеткелди кылганындан 1950 чылда 283 баш анай, хураганнарны менди доруктуруп, өстүрген, М. Метпирниң коъданында ам 405 баш хой, өшкү туруп турар.

Хойжу М. Метпир бо чылын ниитиниң хой, өшкүзүнден 300-деи эвээш эвес баш чаш төлдү камгалап алыр деп хүлээлгелиг ажылдап турар.

М. Метпир бодунуң чүткүлдүг күш-ажылы-биле эрткен чылын 500 ажыг күш-хүннерин ажылдап алган.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Бөрү-биле демисел

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң аңчылары болза, малдың хоралыг дайзыны—6 бөрүлерни боолап, аялап өлүргеннер. Малдың дайзыны—бөрүлерни аңнап өлүрер чорук үргүлчүлеп турар.

Х. КУЛА.

Уран-чүүл болгаш литература талазы-биле Сталинчы шаңналдарның комитединде

Февраль 8-те уран-чүүл болгаш литература талазы-биле Сталинчы шаңналдарның комитединиң А. А. Фадеевже даргалаткан эзлчеглиг ниити хуралы болган. Сталинчы шаңналдар тып сыры-биле 1950 чылда киирген архитектура чугаалдарын чугаалажып көрген. ССРЭ-ниң архитектура Академиязының президентизи А. Г. Мордвинов дыңнадыг кылган.

Шилитинген ажылдарның иштинде—үлетпүр тудуушкуннары, ниитилелчи бажыңнар, чурттталга бажыңнары, театрларның, школаларның, санаторийлерниң бажыңнары бар.

Чугаалажылгага А. В. Власов, В. И. Заболотный, Б. М. Кербабаев, И. Э. Грабарь, К. А. Федин, А. Б. Гольденвейзер, А. К. Гулакян, М. Э. Чиаурели болгаш өскелер-даа киришкен.

(СЭТА).

Франциянын болгаш Великобританиянын чазактарынын ноталарынга харыы кылдыр

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЛАРЫ

Бо чылдың январьиң 5-те Франциянын элчини дээрги Шатеньо база Великобританиянын херектеринде түр идегетирген дээрги Николлс ССРЭ-ниң Даштыкы Херектериниң Министри А. Я. Вышинскийге Франциянын чазаандан «Совет Социалистиг Республика биле Француз республиканың аразында эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажыр дугайында 1944 чылдың декабрь 10-да керээзин» база Великобританиянын чазаандан «Гитлерлиг Германияга база ооң Европада сүлчээлекчилеринге удур эвилел болгаш дайын үезинде база дайын сөөлүндеги үеде кады ажылдажылга болгаш удур-дедир дузалажыр дугайында» англи-советтиң 1942 чылдың май 26-да керээзин үрегилээн дугайында Совет чазааның 1950 чылдың декабрь 15-те нотазынга харыы ноталарын тудусканнар.

Бо чылдың январьиң 20-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектериниң Министри А. Я. Вышинский Франциянын элчини дээрги Шатеньону, база Великобританиянын херектеринде түр идегетирген дээрги Николлсты хүлээп алгаш, Совет чазааның харыы ноталарын хүлээдип берген. Франциянын чазааның болгаш Великобританиянын чазааның ноталарын ол ышкаш Совет чазааның харыы ноталарын мооң адаанда чарлаан.

Франциянын чазаанын 1951 чылдың январь 5-те нотазы

«Франциянын элчин чери Совет Социалистиг Республикаларын Эвилелиниң Даштыкы Херектериниң Министринге бодунуң хүндүлелин илередип, ооң мооң адаанда үүлдерни бараалгаты:

Франциянын чазаа аңаа Совет Чазааның 1950 чылдың декабрь 15-те чоруткан нотазының утказын эң-не чүүнгейлиг байдал-биле өөренип көрдү.

Франциянын чазаанын чорудуп турар политиказы, тодаргайында Германияның дугайында политиказы агрессчи байдалдыг болгаш француз-совет керээниң сөстерин-даа, утказын-даа барымдаалавайн турар деп Совет чазак ол нотазынга бадыткаарын оралдажып турар.

Бо дугайында Франциянын чазаа мооң адаанда демдеглелдерни бээри эргежок чугула деп санады:

1. Франциянын чазааның амгы политиказын кымның-даа дугайында ийикпе, чүүң-биле-даа агрессчи деп ССРЭ-ниң чазаа херекке ап санап болурун бодаары берге. Бодунуң эрге-чагырганында бүгү бар аргалары-биле күрүнелерниң аразында тайбың харылзааны тургузарынга дузалаар дугайында шыңгыы шиитпирлиг болган француз чазак дайын чорудулгалары доозулган соонда дораан-на бодунуң боо-чепсектиг күштериниң улуг кезиин демобилизастаан болгаш бодунуң бүгү күжениишкинин эде тургузуушкунче болгаш катап тургузуушкунче киирген.

Сөөлгү чылдарның иштинде Франциянын чазаа боду инициатор болбаан үелерде, — боо-чепсеглээшкинни шыңгыызы-биле контрольдаар чорукту организастаар болгаш амгы үеде туруп турар байдалдарындан ылгалдыг делегейниң күрүнелериниң аразында харылзааларны тургузуп болур арганы бээр, боо-чепсек дүжүрүүшкүнүн белеткээр сорулгалыг Катышкан Нацияларның организациязынга кылып турган бүгү оралдажыышкыннарга өскерлиш чок катыжып турган.

Боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле хемчеглер ону амыдырал кырынга бир дугаарында боттандырганнарга удурланы бербезин магадылаан контрольдиң кандыг-бир чугула системазынга ол күжениишкиннер колдуунда-ла совет чазактың чөпшээрелин кажан-даа чеҗип болур арга чок болганындан—чеҗип шыдаваан чорук хомуданчыг.

2. Дайын доозулган соонда Чөөн Европаның болгаш Барыын Европаның чурттарының боо-чепсектиг күштериниң талазы-биле элээн деҗ эвес болуп турган байдалы болза, шыңгыызы-биле контрольдатынып турар боо-чепсек дүжүрүүшкүнүнүң чеҗип алдынар арга чок чоруунуң улам берге байдалын тургускан.

Совет Эвилели,—ооң эвилелчилери тиилелгениң соонда боттарының чепсектиг күштериниң улуг кезиин демобилизастаан турда,—хөй нуруузунда,—ССРЭ-ниң барыын хызыгаарының ыраанга мөөңнетинген элээн күштерин дайынчы байдалга белен кылдыр ап турган фактызы кымга-даа билдингир. Ам үеде ССРЭ-ниң эвилелчилери болуп турар Европага гитлерлиг Германияның эвилелчи тургулааннарының чамдыызы 1947 чылдың февральдың 10-да Парижке ат салган тайбың керээлериниң оларга онааштырган кызыгаарлаашкыннарны мырыңай сагывайн турары хөйге база-ла билдингир.

3. Франциянын кандыг-даа харыысалга хүлээвези шак ындыг байдалдың соксаал чок өзүп турары болза, делегейниң кырынга идегешпес болгаш девиденчиг байдалды тургузарынга өске чүүден-даа артык дузалап турган. Чербөмбүрзээниң бир черинге ёзулуг агрессчи чорук ындыгында болгаш Тыкыскан Нацияларның Организациязындан коллективтиг айыыл чок чоруктуң кол принцивин хереглээр дээн күжениишкиннери ССРЭ-ниң чазааның болгаш ооң эвилелчи улус республикаларының талазындан эң шиитпирлиг удурланыышынга таварышкан үеде ол девиделдиг болгаш идегешпес чорук дүвүрээзинниг чидиг байдалга бодунуң орнун дүжүп берген.

4. Чөөн чүкке агрессияны деткээнинин фактызындан тыптып үнген тайбыңга улуг кыжаныг тургустунганының мурнунда-ла Франциянын чазаа болза, шынында полктар кылдыр тургустунган тодаргайында артиллерия болгаш танк кезектеринге киирери-биле тускай школаларга шериг белеткели эртип турар «берентшафтен» деп аттыг шеригзиткен кезектерни Германияда Советтиң эзлээн зоназынга тургусканының тайлымы-биле Европага болгаш ылаңгыя Германияга айыылдыг байдал тыптып келгенин демдеглээр ужурга таварышкан.

5. Ылаңгыя мооң ужурунда Франциянын чазаа тайбыңга ынак өске нацияларга-биле эп-сеткил катыкыышкынын бодааш, Франциянын болгаш Европаның айыыл чок чоруун быжыдар талазы-биле, ооң иштинге Франциянын чазааның хандырары ужурлуг Германияның черлериниң камгалалын кириштирбишаан, эргежок чугула хемчеглерни көөр ужурлуг болган болгаш ындыг янзы-биле ниити камгалалга Барыын Германияның болдунуп болур салыышкынын өөренип көөр ужурга таварышкан. Ол төлевилелдериниң шыңгыы камгалал хевирлиг байдалын ында киржип турар бүгү чазактарның медеглелдериниңден болгаш ол-ла төлевилелдериниң байдалдарындан хереченилип турда-ла Совет чазактан ол төлевилелдерни агрессчи байдалдыг деп көрүп турарын Франциянын чазаа хомудалдыы-биле демдеглеп тур. Бо айтырыгның дугайында ийи янзы көөр болгаш ийи янзы хемчээл туруп болбас.

6. Франциянын чазаа кажан-даа шыңгыы камгалал байдалдыг эвес кандыг-даа чөпшээрежилгелерге ат салбаан. Брюсельдиң-даа керээзи, Соңгу-Атлантиканың-даа керээзи, Европа эвилелиниң-даа төлевилели Совет чазактың нотазында бодап турары ышкаш кайы хире-даа хемчээлдии-биле агрессчи байдалдыг эвес. Ол актылар болза, улустар аразының кады-ажылдажылгазын тургузар арга-биле айыыл чок чорукту быжыдарының болгаш чечектелиишкиниң кол бодалынга харыылап турар.

Барыын Германияның ниити камгалалга киржилгезиниң дугайында өөренип көрдүүп турар төлевилел база-ла ындыг байдалдыг чогаатынган. Олар национал армиязын-даа тургузарын, Германияның шериг үлетпүрүн катап тургузарын-даа көрбээн, ынчалза-даа националдың иштинге камгалал хевирлиг коллективтиг ёзу-чурумну тургузарын көрүп турар. Европага дайынның кандыг-даа чылдагааннарын ёзулуу-биле чайладырын чүгле континентиниң янзыбүрү хүрүнелериниң аразынга үзелдериниң болгаш эрге-ажыктарның чаңгыс аай ниити байдалдарын тургузуп тургаш, оларның аразында эрги адаанна-жыышкынны узуткаарынче угланган күжениишкиннерниң дыңзыдыышкыны болдуруп болур деп чүвеге Франциянын чазаа ылап бүзүреп турар.

Франциянын чазаа Барыын Германияны агрессчи чоруктуң баазазы кылдыр кандыг-даа янзы-биле ажыглаар чоукка удур хемчег алырынга бүрүн шиитпирлелдиг. Франциянын чазааның бо бадыткалы чоокта чаа, эрткен чылдың декабрь 22-де Совет чазаанга чоруткан нотазы-биле дапкырлатынган. Шак ындыг байдалдар турда Франциянын чазаа ооң чорудуп турар политиктиг шугуму Германияның агрессчи чоруун кандыг-даа янзы-биле катап болдурар чорукту чайладыр сорулгалыг 1944 чылдың декабрь 10-да керээ-биле чөрүүп турар кылдыр көрдүүп болбас деп бодап турар.

7. Эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажышкын дугайында 1944 чылдың декабрь 10-да чардынган керээ бодунуң эге кезээ ёзугаар Катышкан Нацияларның сорулгаларынга таарыштыр тайбыңны камгалаар чоруккa болгаш экономнуг катап тургузуушкунга Франция-биле ССРЭ-ниң аразында чоок хады-ажылдажылганы хандырар сорулгалыг.

Германияга-даа, Европага-даа, чербөмбүрзээниң өске-даа черлеринге ындыг кады ажылдажылганы тургузар дугайында Советтиң талазындан чүү-даа кылбаанын демдеглээри эргежок чугула. 1945 чылдың февральден эгелээш, Совет чазак Германияга чорутса чогуур политиканың боттуг перспективаларының дугайында Франция-биле сүмележир чоруун хөргүспээн. Совет чазактың оон ыңай кылган базымнары Франциянын чазаа-биле ол дугайында ниити сагыш бодалды чеҗип алырының талазы-биле ооң талазындан кандыг-даа күзелди хереченилээн. Керээниң алды дугаар үүлүнге чөрүштүр Совет чазак болза, — дайындан когараан чурттарны катап төрүүнер болгаш катап тургузар сорулга-биле эконом талазы-биле кады-ажылдажыышкынның дугайында күжениишкиннерниң Европада шиитпирлиг удурланыкчызы болур байдалын көрүскен. ССРЭ бүгү делегейниң кырынга Франциянын эвилелинге удур политиканы чорудуп турар; Совет чазак ол политиказын эвилелдиң кежигүнү Вьетнамның дүрүм ёзугаар чазаанга боо-чепсектиг удурланып үнген Хо Ши Минни чоокта чаа официалдыы-биле үүлдүг деп көргени-биле шынзыткан.

8. ССРЭ биле Франциянын аразында эки харылзааны деткиири болгаш хөгжүдери Европага тайбыңның херээнге эргежок чугула болуп хевээр артып турар деп Франциянын чазаа санап турар. Бир эвес Совет чазак Франциянын чазааның сеткили ышкаш сеткил-биле сорук кирген болза, база тайбың харылзааның үндезини бот-боттарын хүндүлежиринде болгаш кайызының-даа аксеткилдиинде деп санаар болза ам үеде чыылдырар деп турар Даштыкы Херектер министрлериниң Чөвүлел хуралының аргазы-биле ам туруп турар бергелерден үнер арганы тып болур. Франциянын чазаа бодунуң талазындан улустар аразының дүкшүүрлүг байдалын кошкадыр болгаш оларның харылзаазын экижидер арганы берип турар күжениишкиннерге шын сеткили-биле дузалаар.

9. Бо күзелдер-биле сиңникен болгаш үстүнде айыткан бодалдарның күжү-биле Франциянын чазаа амгы бергедээшкиннерни болдуруп турар чоруктарның дугайында кандыг-даа харыысалганы бодундан шиитпирлии-биле дүжүүп болур».

Совет чазактың Франциянын чазаанга 1951 чылдың январь 20-де нотазы

«ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозу Франциянын чазааның бо чылдың январь 5-те нотазы-биле холбаштыр мооң адаанда медеглелди бараалгатты:

1. 1950 чылдың декабрь 15-те нотазынга Совет чазак болза, Франциянын чазааның, Великобританиянын болгаш АКШ-тың чазактары-биле кады Барыын Германияга герман армияны катап тургузар болгаш Барыын Германияны барыын эвилел деп адап турар эвилелче болгаш күрүнелериниң Соңгу-Атлантика бөлүүнче элзедир деп чорудуп турар политиказы Германияның шериг байдалын дүжүрер дугайында Потсдам чөпшээрежиишкининге болгаш 1944 чылдың декабрь 10-да «Совет Социалистиг Республикаларың Эвилели-биле Француз республиканың аразында эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажыр дугайында керээге» ооң үндезиннерин болгаш ужур-утказын үревишаан, чөрчүүп турар деп айтып турган.

Совет чазактың нотазында болза, Франциянын чазаа үстүнде айыткан күрүнелериниң чазактары-биле кады Барыын Германияда Аденауэрниң өжээн сүрүкчү чазаа-биле шериг эвилелин шуут тургузуп турар чоруу тайбыңның херээнге улуг кыжаныгны тургузуп турар деп айыткан.

2. Бо чылдың январьиң 5-те харыы нотазынга Франциянын чазаа амгы бодунуң политиказын, — нотада бижип турары ышкаш,—«кымның-даа дугайында ийикпе, чүүң-биле-даа» агрессчиг эвес деп турар.

Ооң-биле чергелештир Франциянын чазаа Франциянын бодунуң инициаторларының болгаш киржикчилериниң бирээзи болур Соңгу-Атлантиканың эвилели «шыңгыы камгалал хевирлиг» болгаш Франциянын чазаа-биле кады АКШ-тың болгаш Великобританиянын чазактарының ажылдап кылып турары «ниити камгалалга» Барыын Германияны киириштирер дугайында төлевилел герман армияны тургузарын-даа, герман шериг үлетпүрүн катап тургузарын-даа көрбейн турар деп медеглеп турар.

Франциянын чазааның ындыг бадыткалдары фактыларга чөрүшкек.

Соңгу-Атлантиканың эвилели Гитлерге удур коалицияга киржип турган улуг күрүнелериниң иштинден Франциянын, Великобританиянын болгаш АКШ-тың чазактарының аразында чугаалашканы ёзугаар күрүнелериниң хагдынчак бөлүү болур болгаш ында Совет Эвилели киришпейн турар, ынчангаш ол бөлүкчүгеш агрессчи байдалдыг деп Совет чазак мооң мурнунда-ла айтып турган. Соңгу-Атлантиканың эвилели Совет Эвилелинге болгаш улус демократтыг чурттарга удур угланган деп чүве ам кымга-даа чажыт эвес болу берген. Соңгу-Атлантиканың эвилелиниң Барыын Германия дугайында амгы үеде чорудуп турар хемчеглери ол Эвилелдиң организакчылары — АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын чазактарының агрессчи чаа политиказының шынзыдыышкыны болур.

Мооң-биле холбаштыр сөөлгү үениң чамдык фактыларын сагындырза база артык болбас.

АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын даштыкы херектер министрлериниң Нью-Йоркка болган чөвүлел хуралының дугайында 1950 чылдың сентябрь 19-та чарлаан медеглелинде «Европаның хосталгазын камгалаарынга тургузуп турар катышкан боо-чепсектиг күштерге Германияның киржилгезин ажыктыг кылдыр Германияда болгаш өске-даа чурттарда чоокта чаа илерээн сагыш-бодалдарны министрлер барымдаалаан» дээн.

Даштыкы херектер министрлериниң оралакчыларының Чөвүлелиниң болгаш Соңгу-Атлантика эвилелиниң шериг комитединиң сессиязының 1950 чылдың декабрь 13-те чарлаан медеглелинде «Катышкан боо-чепсектиг күштерге Германияның киржилгезиниң дугайында политиктиг-даа болгаш шериг-даа байдалдыг сүмелериниң таллазыбиле катышкан сессияга оурүн чөпшээрежилгени чеҗип алган»... деп бижээн.

Соңгу-Атлантиканың эвилелиниң Чөвүлелиниң 1950 чылдың декабрь 19-та медеглелинде: «Соңгу-Атлантиканың чөвүлели Европаның камгалалынга Германияның салыышкынының дугайында айтырыгның талазы-биле бодунуң кежигүннериниң чаңгыс эптиг бодалын демдеглээн» болгаш «АКШ-тың, Франциянын болгаш Великобританиянын чазактарын Германияның Федеральдыг республиказы-биле кады бо айтырыгны өөренип көөрүн үргүлчүлээринче кыйгырган» деп бижээн.

Ам үеде бо айтырыгның дугайында чугаалажыышкыннарны гитлержи генералдар тургулаан, ылаңгыя Роммельдиң армиязының штабының даргазы турган генерал Ганс Шпейдельдиң, Германияның гитлержи армиязының штабының оперативтиг эргелелиниң даргазы турган генерал Адольф Хоизингерниң киржилгези-биле чорутунуп турары билдингир.

Бо бүгү фактылар болза, Франциянын чазаа АКШ-тың болгаш Великобританиянын чазактары ышкаш, ам үеде Совет Эвилелинге болгаш улус-демократиязының чурттарынга удур Барыын Германияга Германияның үргүлчүүнүң шериин тургузар болгаш Соңгу-Атлантика чурттарының Германия-биле кады шериг эвилелин организастаар ажылдаоны кылып турарын чайладыш чок бүзүредип турар. Франция, АКШ, Великобритания болгаш ССРЭ дайын байдалының соксадыышкынын дүрүмчүдер, тайбыңның керээзин чарып безин четикпээнде Германия биле шериг эвилелиниң кандыг-даа хевириниң дүрүм чогу бүгү делегейге мырыңай тодаргай.

Германия-биле ол шериг эвилелин Барыын Европаның «камгалалының» дугайында меге сөстер-биле чажырарын оралдажып турар. Ынчалза-даа ындыг медеглелдериниң барымдаа чогу тодаргай, чүге дээрге, Франциянын болгаш Великобританиянын, ол ышкаш Барыын Европаның өске-даа чурттарының, АКШ-тың-даа, ооң биле бир дөмей Германияның-даа дугайында ССРЭ-ниң ийикпе, улус демократиязының чурттарының талазындан дайынның кандыг-даа кыжаныы чок турар.

Ол ышкаш, Германияның доктаамал армиязын катап төрүүндүрер талазыбиле айытынган хемчеглери «Советтиң Боо-чепсектиг Күштериниң хөй кезии ССРЭ-ниң барыын кызыгаарларының даштыкыдан ыракта мөөңнетинген»! дээр чылдагаан-биле агартырының оралдажыышкыннары база-ла барымдаа чок. Совет Эвилели 1945—1948 чылдар үеинде бодунуң боо-чепсектиг күштерин элээн шериг халаштырыышкыннарының түңнелинде дыка кызырылганы бүгүдеге билдингир. Ооң-биле кады Совет чазак өске күрүнелериниң деҗиискээринден бодунуң боо-чепсектиг күштерин үндүрген болгаш Франциянын, ССРЭ-ниң, АКШ-тың болгаш Великобританиянын аразында чогуур чөпшээрежилгеде Советтиң боо-чепсектиг күштери турар деп көрдүнген чурттарда артырган.

Чөөн Европаның чурттарында кандыг-бир эртир чепсеглешиишкин бар деп чүвени чылдагаан тутканы дөмейле барымдаа чок болур. Ындыг янзылыг бадыткал болза, Барыын Германияда чорутунуп турар катап чепсеглээшкинден хөй-ниитиниң сагыш-бодалын чартыктырар дээн бодал болуру тсдаргай.

3. Франциянын чазааның ооң киржилгези-биле ажылдатынып кылып турар төлевилели Барыын Германияның шериг үлетпүрүн катап тургузарын көрбейн турар деп медеглелин алырга, үш күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң Нью-Йоркка 1950 чылдың сентябрьде болган чөвүлел хуралының дугайында үстүнде айыткан медеглелден министрлер «үлетпүрүнүң хоругдатынган адырларының, азы кызыгаарлалдыг үлетпүр адырларының дугайында чөпшээрежилгени катап көөр ужурлуг» деп чөпшээрешкининден көстүр. Үш күрүнелериниң министрлериниң ындыг шиитпири Ялтаның болгаш Потсдамның конференцияларының доктаалдарын база ол ышкаш Германияның шериг-үлетпүр курлал күжүн узуткаарынче угланган дөрт күрүнелериниң өске-даа шиитпирлерин катжызыбиле үреп турар.

Оон дендээрге, Франциянын чазаа Барыын Германияның шериг-үлетпүр күжүн катап тургузар болгаш Барыын Германияның экономиказын Соңгу-Атлантиканың блогунуң шериг планынга таарыштырар ол-ла сорулгалар-биле «Шуманның планы» деп адаар планны боттандырарын шынгыы негеп турары билдингир. Ол планның автору Франциянын даштыкы херектер министри Шуман, Парижтиң «Монд» солунунга парлааны ышкаш, европа чурттарының хөмүр-дажының болгаш каңының курлавырын катыштырарының планы болза, соңуургалдыг чурттарның Германия, Франция, Италия Бельгия, Голландия, Люксембург оларның аразында шериг талазы-биле кады ажылдажылгазынга орукту ажыдып болур» дээн.

Ындыг планда Германияның шериг-үлетпүр күжүн катап тургузарының планындан өске чүү-даа чок.

Германияның доктаамал армиязын гитлерлиг генералдарга баштадыр катап төрүүндүрер болгаш Германияның шериг-үлетпүрүн катап тургузар чорук герман милитаризмни катап төрүүндүреринге болгаш ооң талазындан тайбыңга ынак улустарга удур агрессияның оралдажыышкыннарынче аппар чыдар.

Франциянын чазаа герман милитаризмни катап төрүүндүрер талазы-биле хемчеглерге киржип тургаш, оозу-биле Француз-совет керээниң 3 дугаар үүлүн үреп турар, ында чугаалааны:

«Дугуржуп турар бедик талалар Германияга удур амгы дайынның доозулганының соонда Германияның талазындан үнүп болур кандыг-даа чаа кыжаныгларны чайладырынга бүгү эргежок чугула хемчеглерин кады алырын болгаш Германияның талазында агрессияның кандыг-даа чаа оралдажыышкыннарын ылыр үүлгедиглерге удур кады ажылдаарын хүлээнип турар»—деп бижитинген.

Франциянын чазаа айыткан керээниң 5 дугаар үүлүн база үреп турар, ында айытканы:

«Дугуржуп турар бедик талалар болза, дугуржуп турар бедик талаларның кайы бирээзинге удур угланган кандыг-даа эвилелди кылбазын болгаш кандыг-даа коалицияга киришпезин хүлээнген»—деп бижитинген.

Франция биле ССРЭ-ниң аразында кады алыр хемчеглер талазы-биле француз-совет керээни ёзугаар герман агрессияның болуп болур чаа кыжаныгларын чайладыр дугайында бодунуң хүлээлгелерин күүседириниң орнунга Франциянын чазаа, Аденауэрниң өжээн негекчи чазаан баштадыр Барыын Германия-биле шериг эвилелинге киришкеш, Совет Эвилели-биле Француз республиканың эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажыр дугайында 1944 чылда керээзиниң үндезиннерин болгаш ужур-утказын үреп турар.

Франциянын чазааның нотазында Чөөн Германияда кандыг-бир шериг кезектери тургустунуп турар деп сылдаглап алгаш, Барыын Германияны катап чепсеглээриниң политиказын агартыр дээр оралдажыышкыннарны база катап дапкырлаанының дугайын алырга, 1950 чылдың декабрь 30-де Совет чазактың нотазында айытканы ёзугаар ындыг медеглелдер бүрүнү-биле барымдаа чок болгаш кандыг-даа үндезин чок.

4. Франциянын чазаа бодунуң нотазынга Совет Эвилелин француз-советтиң садыг талазы-биле чер-ле экономталазы-биле кады-ажылдажылгазының удурланыкчызы дээр янзылыг медеглеп турар. Ындыг медеглелдиң кандыг-даа шиитпирлиг үндезини чок. Шынында ССРЭ биле Франциянын кадыажылдажылгазынга доткар болур чүве болза, франциянын чазааның политиказы болур, ону ёзугаар Франциянын чазаа ССРЭ-же экспорттатынып болур барааннарның даңзызын дыка кызырып, ССРЭ-ге соңуургалдыг барааннарны Совет Эвилелиниче француз үлетпүржүлерден бээрин хоругдап каан болгаш ССРЭ-же ындыг барааннарны киирерин АКШ-тың чазаа Франциянын чазаанга чөпшээревейн турар деп сылдаглап турар.

Ындыг кызыгаарлаашкыннар француз-совет садыг харылзааны үреп турары билдингир. Ооң-биле кады ындыг кызыгаарлаашкыннарны ССРЭ-ниң дугайында ылгай көөр чүүм-биле чорудуп турарын болгаш Франциянын чазаа ССРЭ-биле садыг харылзаазын хогжүдерин күзевейн турарын хереченилеп турар.

5. Франциянын амгы даштыкы политиказының агрессчи бодалын көргүзер бүгү тодаргай фактылар турда-ла, Франциянын чазаа бодунуң январь 5-те нотазынга Катышкан Нацияларның Организациязында бодунуң туружунга сылдаглап алгаш, күрүнелериниң аразында тайбың харылзааларны доктаадырынче өскерлиш чок чүткүлдүг деп бадыткап турар. Ынчалза-даа Катышкан Нациялар Организациязында францияның төлээлери Соңгу-Атлантиканың болуучүгежиниң өске киржикчилери-биле кады боо-чепсекти дүжүрер дугайында беш улуг күрүнелериниң аразынга тайбыңның пактызын чарар дугайында, чаа дайынның пропагандазын чорудуп турар дайын кыпсыкчыларын буруу шавар дугайында, атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында совет саналдарга өскерлиш чок удурланып турганы бүгүдеге билдингир. Совет Эвилелиниң тайбыңны быжыглаарынче болгаш чаа дайынның кыжанын чайладырынче угланган саналдарның хүлээп алдынмаанының чоруу чүгле боо-чепсеглениишкиниң далаштырыышкынынче болгаш Европага база Ыраккы Чөөн чүкке тайбың таарыштырылганы саададыр дээн Соңгу-Атлантиканың блогунуң киржикчилериниң, бир дугаарында АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын чазактарының буруузу-биле болган.

6. Франциянын чазааның бо чылдың январь 5-те нотазында Совет чазактан Вьетнамның демократтыг республиказының чазаан үүлдүг деп көрген дугайында демдеглелди алырга, ол айтырыг француз-советтиң 1944 чылдың декабрь 10-да керээзинге кандыг-даа хамаарылгазы чок. Франциянын даштыкы херектериниң министри дээрги Шуман 1950 чылдың март 21-де Франциянын национал хуралынга ол дугайында бодунуң чугаазынга билингген болгаш Совет чазактан Вьетнамның демократтыг республиказының чазаан үүлдүг деп көрген дугайында:

«Ол үүлдүг деп көрүүшкүннүң керээ актызы чаңгыс таланың үүлгедии болур. Кажан кандыг-бир чурт чазак тургузуп шыдаар кандыг-бир чазакты, азы кандыг-бир эрге-чагырганы үүлдүг деп көргенде чаңгыс таланың үүлгедиин боттандырар, ынчалза-даа ол эрге-чагырга-биле керээ чарбас. Ынчангаш ол юридиктиг анализтиң хараазы-биле шынында француз-совет керээниң 6 дугаар үүлүн кандыг янзы-биле үревээн деп санап тур мен» дээн.

7. Франциянын чазааның нотазында Франциянын чазаа ССРЭ-биле Франциянын аразында эки харылзааларны деткиир болгаш хөгжүдери Европага тайбыңның херээнге эргежок чугула деп санаанын Совет чазак кичээнгейлиг көрүп тур. Ынчалза-даа Совет чазак Франциянын чазаанын аас кырында медеглели ооң амгы чазааның Совет Эвилелиниң дугайында боттандырып турар найыралдыг эвес политиказы-биле мырыңай таарышпайн турарын демдеглевейн барып шыдавас.

Ооң-биле кады Совет чазак Франциянын чазаанын кичээнгейин француз-советтиң эвилели болгаш бот-боттарынга дузалажыр дугайында 1944 чылдың декабрь 10-да керээзин сагырының эргежок чугулазынга болгаш ол керээни Франциянын чазааның үрээнинин түңнелинде тургустунган байдалдың дугайында харыысалга бүрүнү-биле Франциянын чазаанга онаажыр деп база катап айытты».

Великобританиянын чазаанын 1951 чылдың январь 5-те нотазы

«Британияның элчин чери Совет чазактың 1950 чылдың декабрь 15-те нотазын айтып бараалгатты.

Катышкан Королевствода Дээргиниң чазаа Германияның боо-чепсээниң дүжүреринин дугайында Дээргиниң чазааның политиказын тайбыңга кыжаныглыг турушта турар деп Совет чазактың бадыткалын тодаргайы-биле болгаш ийи сагыштыг эвези-биле шын эвес дээр күзелдиг. Дээргиниң чазааның Совет чазакка декабрь 22-де нотазында тайылбырлааны ышкаш, Барыын Германияның камгалалынга Германияның шериг кезектериниң киржилгезиниң дугайында айтырыг болза, чүгле Совет чазактың политиказындан болгаш чорудуушкунундан тыптып үнген. Совет чазактың ол политиказы болгаш чорудуушкуну болза, коммунистиг агрессияның айыылындан боттарының айыыл чок чоруун хамгалап быжыглаарының бүгү арга-хемчеглерин шинчилеп коорүнге өске чурттарны албадап турар.

Бо хемчеглер чүгле камгалалдың хемчеглери болур болгаш ол сорулга-биле кылдынып болур кандыг-даа чорудуушкуннарның харыысалгазы Совет чазакка онаажыр апаар.

Мооң-биле холбаштыр Дээргиниң чазаа болза, 1945 чылдың тиилелгезинин соонда Дээргиниң чазаа бодунуң боо-чепсектиг күштериниң санын шиитпирлии-биле кызырган турда, Совет Эвилели ооң дайын үезинде эвилелчилериниң артырып алган турганы боо-чепсектиг күштерден ыракта-ла ажыг канчаар-даа аажок улуг чепсектиг күштерни чүгле хевээр тургузуп турган эвес, харын боо-чепсеглээшкин дугайында улустар аразының харагалзаалыының кандыг-бир ажыктыг системазын тургузарын чөпшээрежир чоруктан ол ышкаш ойталап турган. Советтиң ол боо-чепсектиг күштериниң хөй кезии Совет Эвилелиниң кызыгаарының даштынга Чөөн Европага таарыштыр тургустунган турган. Оон аңгыда ам Совет Эвилели-биле эвилелдежип турар болгаш мурнунда чамдыктары гитлерлиг Германияның эвилелчилери турган Чөөн Европаның күрүнелериниң эртир чепсегленип тур-

(Уланчызы 4 дугаар арында).

Франциянын болгаш Великобританиянын чазактарынын ноталарынга харыы кылдыр

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЛАРЫ

ганының улам-на чаа-чаа болгаш девиденчиг көргүзүглери болза, дүвүрээшкининиң ёзулуг чылдагааны болур. Оон дендээрге Потсдамның чөпшээрежиишкининге чөрүштүр Германияда советтиң әәлээн зоназынга шеригзиткен немец отрядтарны тургускулаан турган. Адактың сөөлүнде «тайбыңның кампаниязы» деп түвеге чажыртынып алгаш, коммунистиг организациялар өске чурттарга удур боттарының үрегдекчи ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп турган, ынчаарга коммунистиг шериглер Ыракы Чөөн-чүкке боо-чепсектиг агрессияның актызын кылган турда, Совет чазак Чөөн Европада бодунуң эвилелчилери-биле кады Катышкан Нациялар Организациязының Уставы-биле көрдүнген коллективтиг айыыл чок чоруктуң хемчеглерин боттандырар дугайында Катышкан Нацияларның Организациязының шиитпиринге шыңгыы удурланып турган.

Соңгу-Атлантиктиг керээзиниң киржилгези чурттарының алган камгалал хемчеглериниң чылдагааннары мындыг. Ынчалза-даа декабрьниң 15-те совет нотада ол камгалал хемчеглери герман милитаризмни катап төрүтүндүреринге болгаш Барыын Германияның талазындан агрессчи чоруктуң чаа болгаш чайлаш чок оралдажыышкыннарынга чедирер медеглел мырыңай шын эвес болгаш барымдаа чок. Ам көрдүнүп турар камгалалдың планын Германияның хамаарышпас национал армиязын катап тургузарын болгаш агрессчи милитаризмни катап төрүтүндүрер чоруктуу чайладыр кылдыр чогаатынган турар. Нацистиг әжелелден болгаш агрессиядан база качыгдаан Барыын Европаның улустары гитлержи ёзу-чурум үезинде туруп турганы ышкаш ындыг агрессчи армияның айыылынга боттарын таварыштырбас дугайында күзели Совет чазактан биче эвес, Дээргиниң чаза кандыг-даа ындыг айыылдың тыптыр чоруун чайладырынга бүрүн шиитпиргиг болгаш бодунуң декабрь 22-де нотазы-биле Совет чазакка Дээргиниң чаза кандыг-даа үеде, кандыг-даа байдалдар турда Барыын Германияны агрессияның баазазы кылдыр ажыглаарынга кажан-даа чөпшээревезинге шиитпиргиг болганын официалдыы-биле бадыткаан.

Ам үеде көрдүнүп турар улустар аразының хатышкан боо-чепсектиг күштерин тургузар чорук агрессияның кандыг-даа янзы-бүрү катап төрүтүнеринге ийикпе, тайбыңны үрээр дээн кандыг-даа чорукка удур магадыларды тургузар сорулгаларже ылап угланган.

Совет чазак болза, Катышкан Королевство «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге болгаш тайбыңга ынак өске-даа күрүнелерге удур угланган бөлүк күрүнелерниң организатору болган» деп бадыткап турар-дыр. Ол дугайында янзы-бүрү чылдагааннар талазы-биле медеглетинип турганы ышкаш, ол бадыткал база-ла барымдаа чок. Дээргиниң чазаа 1949 чылдың апрель 12-де бодунуң нотазынга Соңгу-Атлантиканың керээзинге ат салган күрүнелериниң Даштыкы Херек Министрлериниң 1949 чылдың апрель 2-де кылдынган медеглелинче кичээнгейни угландырган, ында болза, ук керээни агрессчи байдалдыг дээр Совет чазактын бадыткалын шын эвес деп көргөн. Ынчаарда-ла мергежитингени ёзугаар Соңгу-Атлантиканың керээзиниң сөстери ол керээниң үгле камгалал байдалдыын, ооң Катышкан Нациялар Организациязының Уставының ужур-утказы-биле болгаш ужук-даа талазы-биле дүгжүп турарын база ол керээниң кандыг-бир чуртка ийикпе, бөлүк чуртларга удур угланмаан, үгле боо-чепсектиг агрессияга удур деп фактыны тодаргай көргүзүп турар. Дээргиниң чазаа 1949 чылдың апрель 12-де бодунуң нотазынга ылаңгыя Соңгу-Атлантиканың керээзин англи-советтиң 1942 чылда керээзинге чөрүшкек кылдыр көрүп болбас, үгле дээрге, ол керээ үгле боо-чепсектиг агрессияның бодунга удур угланган дел совет чазакка бадыткаан. Дээргиниң чазаа ол бадыткалын барымдаалаарын үргүлчүлевишаан.

Гитлерге удур дайынның тиилелгелиг доозулганының соонда Дээргиниң чазаа улустар аразында бар турар маргылдааларны ылаңгыя Катышкан Нацияларның Организациязында болгаш Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлелинде маргылдааларны тайбыңны үрээр-биле таарыштырарынче хажык чок чоруктуп турган. Дээргиниң чазаа ол политиканы чорутпушаан турар болгаш ол сорулга-биле Дээргиниң чазаа Франциянын болгаш Катышкан Штаттарның чазактары-биле кады 1950 чылдың декабрь 22-де Совет чазакка чоруткан бодунуң нотазында саналдар үндүрген».

Совет чазактың Великобританиянын чазаанга 1951 чылдың январь 20-де нотазы

«ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозу Великобритания чазаанын бо чылдың январь 5-те нотазы-биле холбаштыр мооң адаанда үүлдерни медеглеп бараалгаты:

1. Великобританиянын чазаанын АКШ-тың болгаш Франциянын чазактары-биле кады Барыын Германияга герман армияны катап тургузар болгаш Барыын Германияны барыын эвилел деп эвилелге болгаш күрүнелериниң Соңгу-Атлантика бөлүкчүгежинге хаара тудар политиказы Германияның шериг байдалын дүжүрер дугайында Потсдам чөпшээрежилгезинге болгаш англи-советтиң «гитлерлиг Германияга болгаш ооң Европада сүлчээчилеринге удур дайынга эвилел дугайында база дайын соонда кады ажылдажылга болгаш ботботтарынга дузалажыр дугайында «1942 чылдың май 26-да керээзинге чөрүшкек болгаш ооң үндезиннериг, база ужур-утказын үреп турар деп Совет чазак 1950 чылдың декабрь 12-де нотазынга айыткан.

Совет чазактың нотазында болза, Великобританиянын чаза үстүнде айыткан күрүнелериниң чазактары-биле кады Барыын Европада өжээн негекчи Аденауэрниң чазаа-биле шуут шериг эвилелин белеткеп турар болгаш ол чорук тайбыңга улуг кыжаныгны тургузуп турарын айыткан турган.

2. Совет чазактың 1950 чылдың декабрь 15-те нотазынга Великобританиянын чазаанын харыызын ёзугаар алырга, Великобританиянын чаза АКШ-тың болгаш Франциянын чазактары-биле кады Барыын Германияга герман боо-чепсектиг күштерни катап тургузар дугайында хемчеглерни ап турар.

Германияның доктаамал армиязындан өске чүвези чок ындыг шериг кезектериниң тургузуушкунун Великобританиянын чаза болза, ол хемчеглер «үгле камгалал хевирлиг» хемчеглер болур болгаш ол шериг кезектерин тургузар дугайында кандыг-бир «коммунистиг агрессияның кыжанынын» хараазындан тывылган дээр бадыткал-биле агартырын оралдажыр турар. Ынчалза-даа ол бадыткалдарның бүрүнү-биле барымдаа чогу тодаргай. Шак ындыг хоозун авыастыг чорукту агрессчи дайынны эгелээриниң мурнунда хөй-ниитиниң саналын чогууру-биле ажылдап таарыштырып алыры эргежок чугула деп санап турган. Германияга, Японияга болгаш Италияга турган фашистиг идегеттер хереглеп турганы биддингир болгай. Делегениниң ийи дугаар дайынының мурнуу чарында гитлерлиг Германияның, фашистиг Италияның болгаш милитаристиг Японияның аразында чардынган «комминтернага удур керээниң» авторлары ынчаар ажылдап турганы билдингир-ле болгай. Олар база-ла «коммунистиг агрессияның кыжанын» бар деп сылдаглап алгаш, тайбыңга ынак улустарга удур боттарының агрессчи планнарын чажырып турганнар.

Инициаторларының болгаш киржикчилериниң бирээзи болур Великобританиянын чаза Соңгу-Атлантиканың эвилелин «чүгүйне-ле камгалал хевирлиг» деп бадыткап турар. Ынчалза-даа ындыг бадыткал эки билдингир фактыларга чөрчүүп турар. Соңгу-Атлантиканың эвилели Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удурланган деп чүве ам кымгадаа чажыт эвес.

Соңгу-Атлантиканың эвилели Гитлерге удур коалицияга киржип турган улуг күрүнелериниң иштинден Великобританиянын, Франциянын болгаш АКШ-тың чазактарының аразында чугаалажыышкынны ёзугаар хагдынчак болүк күрүнелер болур болгаш ында Совет Эвилели киришпейн турар, ынчангаш ол бөлүкчүгеш агрессчи байдалдыг деп Совет чазак мооң мурнунда ла айтып турган. Соңгу-Атлантиканың эвилелиниң Барыын Германия дугайында амгы үеде чорудуп турар хемчеглери ол эвилелдиң организакчылары—Великобританиянын, АКШ-тың болгаш Франциянын чазактарының агрессчи чаа политиказының херечизи болур.

Мооң-биле холбаштыр Совет чазак сөөлгү үениң чамдык фактыларын сагындырары эргежок чугула деп санады.

АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын даштыкы херектер министрлериниң Нью-Йоркка болган чөвүлел хуралының дугайында 1950 чылдың сентябрь 19-та чарлаан медеглелинде «Европаның хосталгазын камгалаарынга тургузуп турар катышкан боо-чепсектиг күштеринге Германияның киржилгезиниң ажыктыының дугайында Германияга болгаш өске-даа чурттарда чоокта чаа илерээн сагыш-бодалдарны министрлер барымдаан» дээн.

Даштыкы Херектер Министрлериниң Оралакчыларының чөвүлелиниң болгаш Соңгу-Атлантика эвилелиниң шериг комитединиң сессиязының 1950 чылдың декабрь 13-те чарлаан медеглелинде «Катышкан боо-чепсектиг күштеринге Германияның киржилгелиниң дугайында политиктиг-даа болгаш шериг-даа байдалдыг сүмелериниң талазы-биле катышкан сессияга бүрүн чөпшээрежилгени чеңдип алган» деп бижээн.

Соңгу-Атлантиканың эвилелиниң чөвүлелиниң 1950 чылдың декабрь 19-та чарлаан медеглелинде: «Соңгу-Атлантиканың чөвүлели Европаның камгалалынга Германияның салыышкынының дугайында айтырыгның талазы-биле бодунуң кежигүннериниң чаңгыс эптиг бодалын демдеглээн» болгаш «АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын чазактарын Германияның Федеральдиг республиказы-биле кады бо айтырыгны өөренип көөрүн үргүлчүлээринче кыйгырган» деп бижээн.

Ам үеде бо айтырыгның дугайында чугаалажыышкыннарны гитлержи генералдар тургулаан, ылаңгыя Роммельдиң армиязының штабының даргазы турган генерал Ганс Шпейдельдиң, Германияның гитлержи армиязының штабының оперативтиг эргелелиниң даргазы турган генерал Адольф Хоизингерниң киржилгези-биле чорутунуп турары билдингир.

Бо бүгү фактылар болза, Великобританиянын чаза АКШ-тың болгаш Франциянын чазактары ышкаш, ам үеде Совет Эвилелинге болгаш улус-демократиязының чурттарынга удур Барыын Германияга Германияның үргүлчүнүң шериин тургузар болгаш Соңгу-Атлантика чурттарының Германия-биле кады шериг эвилелин организастаар ажылдарын кылып турарын чайлаш чок бүзүредип турар. Великобритания, АКШ, Франция болгаш ССРЭ дайын байдалының соксадыышкынын дүрүмчүдер, тайбыңның керээзин чарып четикпээнде Германия-биле шериг эвилелин кылганының кандыг-даа хевирлиг дүрүм чок чоруу бүгү делегейге мырыңай тодаргай.

Германия-биле ол шериг эвилелин Барыын Европаның «камгалалының дугайында меге сөстер-биле чажырарын оралдажып турар. Ынчалза-даа ындыг медеглелдерниң барымдаа чогу тодаргай, үгле дээрге, Великобританиянын болгаш Франциянын ол ышкаш Барыын Европаның өске-даа чурттарының, АКШ-тың-даа, ооң-биле бир дөмей Германияның-даа дугайында ССРЭ-ниң ийикпе, улус-демократиязының чурттарының талазындан дайынның кандыг-даа кыжаныы чок турар.

Великобританиянын чазаанын нотазында Чөөн Германияда кандыг-бир шериг кезектери тургустунуп турар деп сылдаглап алгаш, Барыын Германияның катап чепсегленишкининиң политиказын агартыр дээш үргүлчүлеп турар оралдажыышкыннарның дугайын алырга, 1950 чылдың декабрь 30-де Совет чазаанын нотазында айытканы ёзугаар ындыг медеглелдер бүрүнү-биле барымдаа чок болгаш кандыг-даа үндезин чок.

Чөөн Европаның чурттарында кандыг-бир эртир чепсеглээшкин бар деп үвени чылдагаан тутканы дөмей-ле барымдаа чок болур. Ындыг янзылыг бадыткал болза, Барыын Германияда чорутунуп турар катап чепсегленишкинден хөй-ниитиниң сагыш-бодалын чартыктырар дээн бодал болуру тодаргай.

Улустар аразының тайбыңы дээш ходелип турар бүгү делегейниң кырында миллион-миллион кижилериниң ажыл-чорудулгаларын өске чурттарга удур кандыг-бир үрегдекчи ажыл-чорудулга кылдыр көргүзер дээн Великобританиянын чазаанын оралдажыышкыннары база-ла мырыңай шынныг эвес. Шынында ол ажыл-чорудулга чаа дайынны белеткеп турарларның планын үзе шаап турар.

Великобританиянын чазаанын январь 5-те нотазында чугаалааны ышкаш, Советтиң боо-чепсектиг күштериниң «хөй кезии Совет Эвилелиниң кызыгаарларының даштында, Чөөн Европада таарыштыр тургустунган» дээр сылдаглаашкыннарның база-ла бүрүн барымдаа чогун демдеглээри эргежок чугула. Совет Эвилели 1945—1948 чылдар үезинде бодунуң Боо-чепсектиг күштерин элээн шериг халаштырыышкыннарының түңнелинде дыка кызырганы хөйге билдингир. Ооң-биле кады Совет чазак өске күрүнелериниң девискээринден бодунуң боо-чепсектиг күштерин үндүрген болгаш Великобританиянын, ССРЭ-ниң, АКШ-тың болгаш Франциянын аразында чогуур чөпшээрежилгеде Советтиң Боо-чепсектиг күштерин турар деп көрдүнген чурттарда артырган.

3. Катышкан Нацияларның Организациязынга чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти кызырар, база улустар аразының чогуур контролюн тургузар дугайында саналдарны харын Совет чазак каш удаа үндүрүп турганын база-ла сагындырза чогуур. Ынчалза-даа Катышкан Нациялар Организациязында Великобританиянын төлээлери Соңгу-Атлантиканың бөлүкчүгежинин өске киржикчилери-биле кады боо-чепсекти дүжүрер дугайында, беш улуг күрүнелериниң аразында тайбыңның керээзин чарар дугайында, чаа дайынның пропагандазын чорудуп турар дайын кыпсыкчыларын буруу шавар дугайында, атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында советтиң саналдарынга өскерлиш чок удурланып турганы бүгүдеге билдингир.

Совет Эвилелиниң тайбыңны быжыдарынче болгаш чаа дайынның кыжаныын чайладырынче угланган саналдарының хүлээп алдынмааны болза, үгле боо-чепсеглениишкининиң далаштырыышкынынче болгаш Европага база Ыракы Чөөн чүкке тайбың таарыштырылганы саададыр дээн Соңгу-Атлантиканың блогунуң киржикчилериниң бир дугаарында АКШ-тың, Великобританиянын болгаш Франциянын чазактарының буруузу-биле болган.

4. Великобританиянын чаза болза, бодунуң нотазынга Великобританиянын чаза Барыын Германияны агрессияның сорулгазынга ажыглаарынга удур, Германияның боо-чепсектиг күштерин тургузар талазы-биле Барыын Германияда чорутунуп турар хемчеглер герман милитаризмни катап төрүтүндүреринге угланмаан деп медеглеп турар. Ынчалза-даа фактылар болза, ындыг медеглелдериниң бүрүнү-биле үндезин чогун көргүзүп турар болгаш Великобританиянын нотазында Германияны агрессияның баазазы кылдыр ажыглаар чорукту болдурбазынга «бүрүн шиитпиргиг» дээр фактыларның мегезин илередип турар.

Германияның доктаамал армиязын гитлержи генералдарга баштадыр катап төрүтүндүрер болгаш Германияның шериг үлетпүрүн катап тургузар чорук герман милитаризмни катап төрүтүндүреринче болгаш ооң талазындан тайбыңга ынак улустарга удур агрессияның чаа оралдажыышкыннарынче угланган. Великобританиянын чаза АКШ-тың болгаш Франциянын чазактары-биле кады милитаризмни катап төрүтүндүрер талазы-биле айыткан хемчеглерни чорудуп тура, ооң-биле англи-совет керээниң 3 дугаар үүлүн үреп турар, ында бижитингени болза:

«Дугуржуп турар бедик талалар дайын сөөлүндеги үеде тайбыңны камгалаар болгаш агрессияга удурланыр сорулга-биле ниити хемчеглериниң дугайында саналдарны чаңгыс аай бодалдыг өске күрүнелер-биле катыжар дугайында бодунуң күзелин медегледи».

Великобританиянын чаза айытынган керээниң 7 дугаар үүлүн база-ла үреп турар, ында бижитингени болза:

«Дугуржуп турар бедик талаларның кайызы-даа дугуржуп турар бедик талаларның кайы бирээзинге удур угланган кандыг-даа эвилелди кылбазын болгаш кандыг-даа коалицияларга киришпезин хүлээнип тур».

Германияның болуп болур чаа агрессиязының кыжанын чайладыр дугайында Великобритания-биле ССРЭ-ниң англи-совет керээзин ёзугаар кады-ажылдажылгазының дугайында бодунуң хүлээлгелерин күүседириниң орнунга Великобританиянын чаза Аденауэрниң өжээн негекчи чазаан баштадыр Барыын Германия-биле шериг эвилелинге киришкеш, англи-советтиң 1942 чылда керээзиниң үндезинин болгаш ужур-дузазын үзе шаап турар.

Үстүнде тодаргайлаанын барымдаалааш, Совет чазак Великобританиянын чазаанын кичээнгейин англи-советтиң 1942 чылдың май 26-да керээзин сагыырының эргежок чугулазынче болгаш Великобританиянын чазаандан ол керээни үрээниниң түңнелинде тургустунган байдалдың харыысалгазы бүрүнү-биле Великобританиянын чазаанга онаажырынче угландырды».

Пьетро Неннинин 60 хар харлааны

РИМ. Италияның социалистиг партиязының удуртукчузу, тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң оралакчы даргазы Пьетро Ненни төрүтүнген хүнүнден бээр 60 хар харлаан.

Ненни бодунуң 60 хар харлааныын таварыштыр хөй санныг йөрээлдерни болгаш байырларны хүлээп алган, ооң иштинде Италияның социалистиг партиязының болгаш Италияның компартиязының удуртур черлериниңден, тайбың камгалалының совет комитединиң даргазындан, Бүгү Польшаның тайбың талалакчыларының комитединден, тайбың камгалалының шимчээшкининиң Бүгү-венгр Чөвүлелинден болгаш өскедаа чурттарның тайбың камгалалының комитеттеринден алган.

(СЭТА).

Катышкан Нациялар Организациязының секретари дээрги Трюгве Лиге

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының Францияга турарынфранцуз чазактан хоруп турарынга удур, Профессионал Эвилелдериниң Төп Чөвүлели ССРЭ-ниң ажылчыннарының болгаш албан хаакчыттарының мурнундан Катышкан Нациялар Организациязынга шиитпирлиг удурланыышкын-биле медеглеп тур. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының турар черин Парижке болдурарын профэвилелдериниң 1945 чылдың сентябрьде — октябрьде болган бир дугаар Бүгү-делегей конгрезинге доктаатган, ынчаарга француз чазак аңаа бодунуң чөпшээрелин берген турган. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы оон эгелээш-ле, бодунуң ажыл-чорудулгазын бирги конгресске хүлээп алдынган Устав-биле бүрүн дүүштүр чорутпушаан, Парижте беш чыл дургузында туруп турар. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы болза, күш болгаш угаан ажылынын бүгү ажылдакчыларының амыдыралдыг эрге-ажыктарын камгалап турар, оларның эконом болгаш социал байдалын экижидер дээш, демократтыг эргелерни болгаш хосталгаларны хандырар дээш, тайбың херээн быжыглаар болгаш улустар аразынга найыралдыг келгээ-холбааны хөгжүдер дээш демисежип турар.

56 чурттарның 78 миллион ажыг ажылчы чоннарын катыштырып турар Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының Парижке турарын француз чазактан хоруп турары болза, профэвилел эргелерин болгаш хосталгаларын каржызы-биле чөрчүдүп турары ол болур.

Профэвилелдериниң эргелериниң хостуг болурун камгалаары, «А» чергениң консультация организациязының эргезин Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязынга турарын бүрүн чүүлзүнүп көрген, Катышкан Нациялардың бирээзи болуп турар чүве болганда, Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының ажыл-чорудулгазының хостуг болурун камгалаарын болгаш Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы Францияга турарын хоруур дугайында, Катышкан Нациялар Организациязының Уставынга чөрчүжүп турар шиитпирин солуурун француз чазактан негээрин ССРЭ-ниң Профессионал Эвилелдериниң Төп Чөвүлели шыңгыы негеп тур.

ВЦСПС-тиң дөргазы.
В. КУЗНЕЦОВ.

КНО-нуң дүрүм чок резолюциязынга удур Кыдатта удурланыышкыннар

ПЕКИН. КНО-нуң Кол Ассамблеязының Кыдатты нүүлдеп турар дүрүм чок резолюциязын кыдат улус шиитпирлиг буруу-шаап турар деп Синьхуа агентилели дамчыдып турар. АКШ-тың чазаа Корей айтырыгны тайбың таарыштырарын күзевейн турарын ол резолюцияны хүлээп алган чорук бадыткап турар деп Даштыкы Херектер Министри Чжоу Энь-лайның чоокта чаа кылган медеглелин деткивишаан, бүгү демократтыг организациялар айтып турарлар.

АКШ-тың чазаанын Кыдатты нүүлдеп турары болза, үгле «АКШ-тың тайбыңга хөңну чогун болгаш дайынче үүткүлүн көргүзүп турар» деп гоминдэнның революстуг комитединиң медеглелинде чугаалап турар. Медеглелде айтып турары болза: «Кандыг-даа агрессияга ойтур-шавыышкынны бээринге болгаш бодунуң чуртун камгалаарынга четчир күш кыдат улуста бар. Америк империалистер дайынны карак-кызыл калбартып турар чүве болганда кыдат улуска карачаңгыс орук болза, америк агрессорларны туюлунга чедир чылчашаварының шиитпирлиг демисели болур».

Америк империалистерден ол «калчаа ыттардан» адырлырда, америк агрессорларга улам аар согуушкуннарны бээрибиле үгле Кореяга дузаламчы көргүзери дээш бистиң күштүг шимчээшкинивисти быжыдарының оруу-биле чеңдип ап болур деп Кыдаттың демократтыг лигиязының төлээзи медеглээн.

«Ол болза, америк империалистерниң бодал чок ыянчыг резолюциязы, Корей айтырыгны болгаш Азияның өскедаа айтырыгларын тайбың шиитпирлээринге АКШ удурланып турарын, олар боттарының агрессчи дайынын улам алгыдарын оралдажып турарын, кыдат болгаш корей улустарының, Азияның болгаш бүгү делегейниң өске-даа тайбыңга ынакшылдыг улустарының дайзыны болур деп көргүзүп турар» деп Кыдаттың ажылчын-тараачын демократтыг партиязы медеглеп турар.

Америк империалистерниң агрессчи планнарын үзерин дүргедедир дээш бүдүрүлгениң патриоттуг чарыштарын улам калбартырынче демир орукчуларның профэвилелииниң Пекин комитеди бодунуң кежигүннерин кыйырган.

(СЭТА).

Германияның демократтыг республиказы биле Барыын Германияның аразында садыг дугуржулгазы

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң медээлеп турары болза, Германияның демократтыг республиказы-биле, Барыын Германияның аразында садыг дугуржулгазының баштайгы хөрээзин чарган.

Дугурушкан керээ ёзугаар Барыын Германия, Германияның демократтыг республиказынга берзе чогуур үүлдери: машиналар болгаш демир приборлар, кан, хөмүр-даш болгаш кокс, электри, техниктиг барааннар, химия барааннары. Германияның демократтыг республиказы Барыын Германияга машиналарны, аъш-чемни, даг үлетпүрүнүң продукциязын минеральдиг үстерни, электри барааннарын, нарын механика, оптика кылыгларын, химия барааннарын, пос-таанының хөй хевирлерин, шил кылыгларын бээр.

Дугуржулгада көргүзүп турары болза, бараан солуушкуннарының түңүн 340 миллиард маркага доктааткан.

1951 чылда садыг керээзиниң дугайында чугаалажыышкыны Германияның демократтыг республиказының чаза үргүлчүлээр.

(СЭТА).

Куба армияның Кол командылалының медеглели

НЬЮ-ЙОРК. Гаван радионуң медээлээни-биле алырга, дайын айыылының ужурундан Кубаның, «эки-турачы шериглерин» тургузар ужурлуг деп куба армияның Кол командылакчызы генерал Кабрера медеглээн. Ооң-биле кады, Кореяже чорударынга херек 30 муң саныг шериг тургузары чугула эвес деерзин Кабрера айыткан.

Сөөлгү каш неделяларда Кореяже шериглер чорударынга удурланган хөй саныг удурланыышкыннар «Вангуардиа Кубана» солунда үнген.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Үжүүр чорукту болдурбаалы!

Кыызар болгаш шык идик, даштыкы хеп аймаан кетпеңер.

Кургадып каан идик оъдун салгаш, укту кедип, ораашкынны ораатыныңар.

СААЗЫНДАН ИДИК ИШТИНГЕ КАТАЙ САЛЫП АЛЫҢАР,

КЕШТИ ДУС ЧОК ҮС-БИЛЕ ЧААП АЛЫҢАР,

агара үжүй берзе кыза бергиже дүрбүнер.

СООККА ЧОРААШ, ЭКИ ХӨДЕЛИП ШИМЧЕҢЕР.

Үжүй берген холдарны, буттарны чылыг (цельсийнии биле 40 градус) сугга 30—60 минутада даганар.

Тыва областың санитар чырыдыышкын Бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; редакторнуң оралакчызының, харыысалгалыг секретарьниң—3—68; партия амыдыралы, пропаганда болгаш агитация, литература болгаш уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, иштики информация, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа кылдыстериниң, бухгалтериянын—3—65.

Б00551 Облкүүскомнуң типографиязы